MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

TOMAS JAKUBAUSKAS

TĖVYSTĖS NUGINČIJIMAS: LYGINAMASIS TYRIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc. dr. Gediminas Sagatys

VILNIUS, 2017

SUTRUMPINIMAI

EST CPK - Estijos Respublikos civilinio proceso kodeksas

EST ŠĮ - Estijos Respublikos šeimos teisės įstatymas

EŽTK – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas

JT – Jungtinės Tautos

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

LAT CK - Latvijos Respublikos civilinis kodeksas

LAT CPK - Latvijos Respublikos civilinio proceso kodeksas

LR CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

LR CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

PL CPK - Lenkijos Respublikos civilinio proceso kodeksas

PL ŠGK - Lenkijos Respublikos šeimos ir globos kodeksas

RF ŠK - Rusijos Federacijos šeimos kodeksas

RTFSR SŠK - Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas

SŠK - Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas

TURINYS

SUTRUMPINIMAI 2
ĮVADAS 4
1. TĖVYSTĖS (MOTINYSTĖS) NUGINČIJIMAS 8
1.1. Vaiko kilmė ir kilmės nustatymo būdai 8
1.2. Tarptautinių teisės aktų poveikis vaiko kilmės ginčijimui 10
1.3. Vaiko kilmės nuginčijimo teisinio reguliavimo problemos EŽTT jurisprudencijoje 13
2. TĖVYSTĖS (MOTINYSTĖS) NUGINČIJIMO REGULIAVIMAS LIETUVOJE IR LYGINAMOSE VALSTYBĖSE 23
2.1. Asmenys, turinys teisę kreiptis dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo 26
2.2. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo ieškinio senaties terminas 31
2.3. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo sąlygos 37
2.4. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo pagrindai 40
2.5. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo ribojimai ir kt. normos 41
2.6. Vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimas 42
3. SVARBIAUSIŲ SKIRTUMŲ ĮVERTINIMAS 44
3.1. Asmenys, turintys teisę kreiptis dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo 44
3.2. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo ieškinio senaties terminas 46
3.3. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo sąlygos 50
3.4. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo pagrindai 51
3.5. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo ribojimai ir kt. normos 54
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS 55
LITERATŪROS SĄRAŠAS 58
ANOTACIJA 63
ANNOTATION 64
SANTRAUKA 65
SUMMARY 66

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, įstojus į Europos Sąjungą, tapus tarptautinių organizacijų nare, pasirinkus akivaizdžią vystymosi kryptį vakarų pasaulio link, gyvenimas joje neišvengiamai tampa vis dinamiškesnis ir vis labiau veikiamas pasaulinės globalizacijos, religijų, kultūrų įvairovės, ekonomikos, politinio pliuralizmo, medicinos laimėjimų ir kitų faktorių. To rezultate kinta ir visuomenė, šeima. Atgavus laisvę, 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos[1] 38 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad šeima yra Lietuvos visuomenės ir valstybės pagrindas. Pasaulyje transformuojantis šeimos sampratai, liberalėjant santykiams tarp vyro ir moters, tarp tos pačios lyties žmonių, tobulėjant ir tampant labiau prieinamai dirbtinio apvaisinimo procedūrai, kitiems medicinos laimėjimams, būtinas adekvatus ir aktualus šeimos teisinių santykių reguliavimas. Šiandienos galimybės neretai suponuoja situacijas dėl kurių gali nukentėti itin pažeidžiama asmenų grupė – vaikai, jų teisės ir interesai. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos[2] 3 straipsnyje nurodyta, kad imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės, ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai. Nuo vaikų auklėjimo, nuo jų aplinkos ir ateities iš dalies priklauso ir valstybės gyvenimas, jos gebėjimas užtikrinti aukštą pragyvenimo lygmenį tiek jauniems, tiek vidutinio, tiek senyvo amžiaus žmonėms. Kaip žinia, vaikai dažniausiai auga laimingesni darniuose šeimose, kur vyrauja pagarba vienas kitam, meilė, pareiga ir prieraišumas tarp šeimos narių. Vaikų auklėjimas yra sudėtingas procesas, kuriame sąveikauja tėvai su vaikais, ir į šią sąveiką įsijungia dar daug įvairių faktorių, tame tarpe ir aukščiau minėtos visuomeninės vertybės, kultūra, tradicijos, medicina bei teisė. Taigi, joms kintant būtina užtikrinti, kad ir vaikų gyvenimą reglamentuojanti teisinė sistema neatsiliktų, saugotų jų teises, interesus ir tokio svarbaus instituto kaip tėvystės nuginčijimo analizavimas, peržiūrėjimas, plėtojimas yra akivaizdžiai aktualus šiandien ir be jokios abejonės savo aktualumą išlaikys ir ateityje. Juk jo pagrindu priimami sprendimai turi arba gali turėti didžiulės įtakos tiek vaikų, tiek tėvų gyvenimui. Pati šių dienų realybė su dideliu skyrybų skaičiumi bei neįpareigojančių santykių propagavimu sukuria būtinybę turėti šį teisinį instrumentą teisės sistemoje.

Teisinis tėvų ir vaiko ryšys įtvirtinamas atliekant civilinės būklės akto registraciją civilinės metrikacijos įstaigoje. Dažniausiai duomenis esantys jame atitinka tikrąją padėtį, tačiau pasitaiko ir tokių atvejų, kai duomenys prasilenkia su realybe, todėl svarbu išsiaiškinti, kaip skirtingos valstybės sureguliuoja klausimus, susijusius su vaiko kilmės ginčijimu, kokios yra galimybės, kaip valstybės užtikrina vaiko teisių apsaugą šioje srityje, koks yra Lietuvos reguliavimas, ar jis

[1] Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).
[2] Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, *Valstybės žinios*, 1995 Nr. 60-1501.

užtikrina vaikų ir tėvų teisių, interesų apsaugą, jei reikia, tai kokių veiksmų galima imtis norint pakeisti susidariusią situaciją. Skirtingi valstybių reguliavimai tėvystės nuginčijimo srityje rodo koks tai nevienareikšmis ir daugialypis institutas. O taip pat, skirtingi reguliavimai leidžia daryti prielaidą, kad vieni iš jų yra efektyvūs, labiau apsaugo vaikų teises bei interesus, o kiti neužtikrina tinkamos apsaugos. Nedidelis kiekis informacijos šia tema teisės doktrinoje, skatina atlikti detalią tėvystės nuginčijimo institutų analizę. Siekiant šią užduotį įvykdyti kuo geriau, darbe nagrinėjami skirtingų valstybių ir tarptautiniai teisės aktai, analizuojamos tėvystės nuginčijimo teisės normos, pasitelkiami sociologijos, kitų mokslininkų veikalai, teismų praktika. Darbe analizuojamas ne tik tėvystės, bet ir motinystės nuginčijimo aspektas, taip kaip tai leis išsamiau atskleisti valstybių vaiko kilmės nuginčijimo reguliavimo ypatumus. Turint bendros istorinės patirties, šio darbo kontekste, Lietuva lyginama su kaimyninėmis Lenkijos, Latvijos, Estijos ir Rusijos valstybėmis. Toks palyginimas susistemins vienoje vietoje aukščiau nurodytų valstybių vaiko kilmės nuginčijimo institutus ir bent dalinai leis patikrinti ar Lietuvos reguliavimas stipriai skiriasi, o gal yra vienodas su minėtomis valstybėmis, ar galbūt kaimynai turi tobulesnę vaiko kilmės nuginčijimą reguliuojančią teisinę sistemą. Šis mūsų darbas aktualus tiek mokslininkams tobulinantiems ir plėtojantiems tėvystės nuginčijimo institutą, tiek studentams lyginantiems skirtingą valstybių reguliavimą toje pačioje srityje.

Tyrimo šaltiniai. Tyrime naudojami Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Estijos ir Rusijos teisės aktai, tame tarpe materialines ir procesines normas įtvirtinantys kodeksai, įstatymai, taisyklės, pasitelkiama Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau EŽTT) jurisprudencija, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, žemesniųjų instancijų teismų praktika, užsienio valstybių teismų praktika, teisės, sociologijos ir kt. mokslininkų veikalai, tarptautiniai teisės aktai, konvencijos, deklaracijos, taip pat teisės vadovėliai, žodynai, kodeksų komentarai ir kt. Gausiai mūsų darbo tema pasisako Lietuvos mokslininkas dr. Gediminas Sagatys knygoje „Vaiko teisė į šeimos ryšius“ ir kituose savo darbuose nagrinėdamas vaiko kilmės nustatymo klausimus, atskleisdamas šiuolaikines tėvystės sampratas, santykį tarp biologinės ir faktinės tėvystės. Taip pat naudojami prof. habil. dr. Valentino Mikelėno moksliniai darbai, remiamasi Esther Farnos Amoros, doc. dr. P. Ravluševičiaus veikalais.

Darbo objektas. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutas Lietuvoje, Lenkijoje, Latvijoje, Estijoje ir Rusijoje.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas patikrinti ar Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto reguliavimas užtikrina tinkamą vaiko, tėvų teisių ir interesų apsaugą, identifikuoti problemas ir tobulintinas vietas, teikti pasiūlymus Lietuvos teisinio reguliavimo tobulinimui ir problemų sprendimui.

Pagrindiniai **uždaviniai** siekiant darbo tikslo:

1. Išanalizuoti Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką vaiko kilmės nuginčijimo kategorijos bylose.
2. Atskleisti Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto reguliavimą, bei teismų praktiką.
3. Atskleisti Lenkijos, Latvijos, Estijos, Rusijos tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutų reguliavimą.
4. Palyginti Lietuvos ir minėtų valstybių institutų reguliavimą;
5. Identifikuoti esminius skirtumus ir panašumus;
6. Įvertinti rastus esminius skirtumus ir panašumus;
7. Teikti pasiūlymus dėl Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto tobulinimo.

Tyrimo metodai. Baigiamajame darbe taikyti tokie tyrimo metodai:

Duomenų rinkimo metodai – pagrindinis yra *dokumentų analizė*. Jo pagalba, mūsų darbo kontekste, analizuojami mokslininkų veikalai, straipsniai, monografijos, vadovėliai, nacionaliniai ir užsienio teisės aktai, tame tarpe kodeksai, įstatymai, taisyklės, valstybių teismų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, bei randami duomenys reikalingi atlikti tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutų analizę.

Duomenų analizės metodai – pagrindinis jų yra *lyginamosios analizės metodas*. Remiantis šiuo metodu, mūsų darbo kontekste, analizuojami jau surinkti duomenis apie Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Estijos bei Rusijos tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutus, jame esančias teisės normos, identifikuojami skirtumai ir panašumai, analizuojamas normų turinys, ypatybės, normos lyginamos tarpusavyje. Taip pat taikomas *lingvistinis metodas*, kuris padeda atskleisti Lietuvos ir užsienio valstybių vaiko kilmės ginčijimo institutų normų reikšmę. Pasitelkiamas ir *istorinis metodas*, kuris atskleidžia tėvystės nuginčijimo institutų normų kitimą laike. Galiausiai taikomas *apibendrinimo metodas* – šio metodo pagalba sujungti tyrimo ir analizės rezultatai bei padarytos šio magistrinio darbo išvados.

Darbo struktūra. Šis magistro baigiamasis darbas pradedamas įvadu, po kurio seka 3 skyriai, kurie yra išskaidyti į poskyrius. Užbaigiamas darbas išvadomis. Pirmo skyriaus temoje nagrinėjami vaiko kilmės nustatymo būdai, atskleidžiama EŽTT praktika vaiko kilmės nuginčijimo bylose, o taip pat pateikiamos mūsų darbui aktualios tarptautinių teisės aktų normos ir principai, susijusios su vaiko kilmės ginčijimo klausimais. Antrajame skyriuje atskleidžiamas Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto reguliavimas, teismų praktiką, analizuojamas normų formulavimas, atskleidžiami ir lyginami Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Estijos ir Rusijos tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutai, normos, jų turinys, nagrinėjamos asmenų teisės, senaties termino klausimai, kiti institutų pagrindai, sąlygos, ribojimai, o taip pat identifikuojami skirtumai ir panašumai. Trečiajame skyriuje daromas apibendrinimas ir įvertinimas rastų skirtumų

ir panašumų, bei teikiami pasiūlymai dėl Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto tobulinimo.

1. TĖVYSTĖS (MOTINYSTĖS) NUGINČIJIMAS

Tėvystės (motinystės) nuginčijimas yra teisinė procedūra, kurios metu teisinėmis priemonėmis tam tikri asmenys kvestionuoja vaiko kilmę. Šią procedūrą reguliuoja tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutas, kitaip tariant visuma teisės normų, nustatanti vaiko kilmės ginčijimo taisykles, tvarką. Pasak Valentino Mikelėno „motinystės nuginčijimas yra labai retas dalykas. Toks ieškinys gali būti pareiškimas vaikų sukeitimo arba surogatinės motinystės atveju. Tėvystės nuginčijimas yra dažnesnis“[3]. Taigi, pirmiausia išsiaiškinkime, kas yra tėvystė bei motinystė. Remiantis antonimų žodynu „tėvystė - tai tėvo pareigos, buvimas tėvu“[4], analogiškai atskleista ir motinystės reikšmė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sako, kad „tėvystė yra teisinis tėvo ryšys su vaiku, kuris reiškia socialinį ir teisinį vaiko ir tėvo ryšio pripažinimą[5]“. Kartu papildo, kad „tėvystės nuginčijimas yra susijęs su labai svarbiomis vaiko ir tėvo tarpusavio asmeninėmis ir turtinėmis teisėmis ir pareigomis, taip pat apima ir įstatymo nereglamentuojamus asmeninio pobūdžio psichologinius, socialinius vaiko ir tėvo santykius[6]“. Tėvystė ir motinystė taip pat nurodo vaiko kilmę nuo konkrečių asmenų. Nagrinėjant tėvystės nuginčijimą, svarbu išsiaiškinti, kokie apskritai yra vaiko kilmės nustatymo būdai, nes, kad galima būtų ginčyti vaiko kilmę, ji turi būti nustatyta. Kaip galima bus matyti toliau darbe, vaiko kilmės nustatymo būdas dažnai lemia tėvystės (motinystės) ginčijimui keliamas sąlygas, pagrindus, ribojimus, ir aptariant juos (bei apskirtai mūsų nagrinėjamą institutą) turi būti aišku, kas yra tie faktoriai lemiantys vienos ar kitos „taisyklės“ taikymą skirtingu pagrindu nustatytai vaiko kilmei.

1.1. Vaiko kilmė ir kilmės nustatymo būdai

Taigi, pirmiausia – kas yra vaiko kilmė. Remiantis dabartinės lietuvių kalbos žodynu, „kilmė - priklausymas nuo gimimo ar atsiradimo kuriai nors tautai, luomui ar rūšiai, veislei“[7]. Įprastai kilmė yra suprantama kaip biologinis (kraujo) ryšys tarp vaiko ir tėvų. Ji nustatoma remiantis vaiko kraujo giminyste su motina ir tėvu, išskyrus kai kuriuos atvejus, pavyzdžiui surogatinės motinystės

[3] Mikelėnas V. *Šeimos teisė*. Justitia, Vilnius, 2009, p. 324.
[4] Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. *Antonimų žodynas*. Prieiga internetu http://lkiis.lki.lt/home. (žiūrėta 2016-11-10).
[5] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 01 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-312/2010.
[6] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-9/2007.
[7] Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internetu http://lkiis.lki.lt// (žiūrėta 2017-02-15).

atveju[8]. Kilmė laikoma nustatyta ir tampa juridiniu faktu, kai ji įtvirtinta įstatymų nustatyta tvarka. Pasak Gedimino Sagačio, „vaiko kilmės nustatymas kaip juridinė kategorija apima ne tik teisinio ryšio tarp vaiko ir konkrečių asmenų patvirtinimo, bet ir jo paneigimo galimybę. Vadinasi nustatant vaiko kilmę teisinis vaiko ir tėvų ryšys gali būti tiek sukurtas, tiek nutrauktas. Tokio ryšio sukūrimas galimas teisinės prezumpcijos [...], pripažinimo [...], ar teisminio nustatymo pagrindu [...], tuo tarpu nutraukimas galimas išimtinai teisminio proceso – tėvystės (motinystės) nuginčijimo [...] proceso keliu“[9]. Mūsų darbo didesniam aiškumui trumpai apžvelgiame minėtus kilmės nustatymo būdus.

Pirmasis vaiko kilmės nustatymo būdas yra teisinė tėvystės (motinystės) prezumpcija. Tai būdas, kuris taikomas automatiškai, neatsižvelgiant į konkretaus vyro ir moters valią. Kaip aiškina Gediminas Sagatys, „ši prezumpcija remiasi tam tikromis biologinėmis bei teisinėmis prielaidomis (vaiko gimimo faktu iš konkrečios moters ir vyro santuokos su vaiko motina)“[10]. Įprastai, vaiko kilmė yra preziumuojama, kai vaikas gimsta santuokoje: vaiko motina laikoma jį pagimdžiusi moteris, o vaiko tėvu – vaiko motinos sutuoktinis. Pasak Valentino Mikelėno, „tėvystės prezumpcija, kaip ir kiekviena kita teisinė prezumpcija, grindžiama žmogaus gyvenimo patirtimi. Iš tiesų dažniausiai vaiko tėvas yra jo motinos sutuoktinis. Tačiau tyrimai rodo, kad esti ir priešingų atvejų, t.y. kai motinos sutuoktinis nėra jos vaiko tėvas“[11]. Lietuvoje tėvystė nustatyta prezumpcijos būdu yra kvestionuojama dažniausiai[12].

Sekantis, antrasis vaiko kilmės nustatymo būdas yra savanoriškas tėvystės pripažinimas arba kitaip tariant tėvystės pripažinimas pareiškimu. Šis būdas įprastai taikomas kai vaikas gimsta jo motinai nesant susituokusiai. Tuomet, biologinių tėvu save laikantis asmuo gali pripažinti esąs vaiko tėvas. Gediminas Sagatys daro išvadą, kad „[...] savanoriškas pripažinimas, kaip vaiko kilmės nustatymo būdas yra: 1) taikytinas išimtinai vaiko kilmei iš tėvo nustatyti; 2) galimas tik esant aiškiai išreikštai vyro, siekiančio sukurti teisinį šeimos ryšį su vaiku, ir vaiko motinos valiai“[13].

Trečiasis vaiko kilmės nustatymo būdas yra kilmės nustatymas teismo sprendimu. Šis būdas ypatingas tuo, kad vaiko kilmei nustatyti reikalingas teismo patvirtinimas (sprendimas). Dažniausiai teisminiu būdu nustatoma vaiko tėvystė, kai jo motina nėra susituokusi ir tėvystė nėra pripažinta tėvo. Pasak J. R. Veberso, tėvystės nustatymas teismo būdu yra ne kas kita kaip

[8] *Постатейный комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации*. Под ред. П.В. Крашенинникова. М.: Статут. 2006. p.147.
[9] Sagatys G. *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Teisinės informacijos centras, Vilnius, 2006, p. 82.
[10] Ten pat. p. 85.
[11] Mikelėnas V. *Šeimos teisė*. Justitia, Vilnius, 2009, p. 316.
[12] Ten pat. p. 324.
[13] Sagatys G. *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Teisinės informacijos centras, Vilnius, 2006, p. 87

priverstinis ne santuokoje gimusio vaiko teisės į tėvą įgyvendinimas[14]. Priklausomai nuo valstybės reguliavimo, teisminiu būdu tėvystė nustatoma ir kai duomenys apie tėvus (tėvą) vaiko gimimo akte yra nuginčyti (LR CK 3.146 str. 2 d.), arba jie yra neteisingi (LR CK 3.149 str.), arba kai nėra duomenų apie vaiko motiną (LR CK 3.139 str. 4 d.) ir kt. atvejais. Praktikoje įprastai vaiko kilmės nustatymas teismo sprendimu taikomas tuomet, kai vaikas gimsta vienišai motinai, o vyras, kuris kartu su motina pradėjo vaiką, vengia tėvo statuso ir iš to išplaukiančių prievolių (pvz. išlaikymo teikimo).

Taigi, tampa aišku, kad vaiko kilmė gali būti nustatyta aukščiau nurodytais trimis būdais, o paneigta – ginčijimo keliu. Darome išvadą, kad tėvystės (motinystės) nuginčijimas yra vienu iš aptartų būdų nustatytos vaiko kilmės paneigimas.

1.2. Tarptautinių teisės aktų poveikis vaiko kilmės ginčijimui

Žinome, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tėvystės nuginčijimą sieja su labai svarbiomis vaiko teisėmis ir pareigomis, itin svarbiais psichologiniais ir socialiniais vaiko ir tėvų santykiais. Neginčitina, vaikų gyvenime tėvai vaidiną itin svarbią rolę. Analizuodami lyginamų valstybių[15] vaiko kilmės nuginčijimo institutus matome specialias ginčijimo sąlygas, pagrindus, įvairius ribojimus, tačiau apie juos - vėliau. Akivaizdu, jog valstybės stengiasi sukurti tokią teisinę sistemą, kuri užtikrintų kuo efektyvesnę vaikų bei tėvų teisių ir interesų apsaugą. Joms šioje srityje padeda ir tarptautinės organizacijos, kurių priimtus dokumentus valstybės ratifikuoja, įtraukia į savo teisinę sistemą, perkelia normas į vidaus teisės aktus ar kitaip sureguliuoja teisinius santykius tarptautinių teisės aktų „šviesoje“. Taigi, prieš atlikdami lyginamų valstybių tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutų analizę, turime išsiaiškinti, kuriuose tarptautiniuose dokumentuose yra įtvirtintos vaiko kilmės nuginčijimui svarbios teisės normos ir koks yra jų poveikis.

Lietuva - tarptautinės bendruomenės narė, sutarčių, konvencijų ir organizacijų dalyvė. Lietuvos Respublikos Konstitucijos[16] 138 straipsnyje įtvirtinta norma nustato, kad tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo[17] 11 str. 2 dalyje nustatyta, kad jei įsigaliojusi ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu Lietuvos Respublikos įstatymai, kiti teisės aktai, galiojantys šios sutarties sudarymo metu arba įsigalioję po šios sutarties įsigaliojimo, taikomos Lietuvos Respublikos tarptautinės

[14] Веберс Я.Р. *Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве*. Рига, 1976. p. 195.
[15] Lyginamosiomis valstybėmis pasirinktos būtent Lenkija, Latvija, Estija bei Rusija ir toliau tekste rašomi žodžiai „*lyginamos valstybės*“ reikš minėtąsias Lietuvos Respublikos kaimynes kartu.
[16] Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).
[17] Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-07-09, Nr. 60-1948.

sutarties nuostatos. Pasak Pavelo Ravluševičiaus, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės veikimas daro įtaka Lietuvos teisei *de lege lata* ir *de lege ferenda*[18]. Akivaizdu, kad Lietuvos ratifikuotos tarptautinės sutartys yra labai svarbios vidaus teisinei sistemai ir kolizijos su nacionaliniais teisės aktais atveju net teikia joms viršenybę. Išsiaiškinkime kokios tarptautinių teisės aktų normos kokį poveikį daro vaiko kilmės ginčijimui.

Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso[19], 1975 m. priimta (Lietuvoje ratifikuota 1995 m. rugsėjo 17 d. įstatymu Nr. 1519) „siekiant sumažinti skirtumus tarp nesantuokinių ir santuokinių vaikų teisinio statuso, kuris teisiškai ir socialiai yra nepalankus pirmiesiems“[20], išaiškino LAT. Šiame dokumente yra keletas svarbių, mūsų darbo kontekste, nuostatų. Pirmiausia, konvencijoje nurodoma kokiu būdu gali būti nustatyta nesantuokinio vaiko kilmė: *kiekvieno nesantuokinio vaiko tėvystė gali būti įrodoma arba nustatoma savanorišku pripažinimu arba teismo sprendimu (3 str.).* Sekantis straipsnis numato, *kad savanoriškas tėvystės pripažinimas gali būti ginčijamas tik tiek, kiek tai numato šalies vidaus įstatymai, nebent asmuo, norintis pripažinti arba pripažįstąs tėvystę, nėra biologinis tėvas (4 str.)*. Kitaip tariant, šis straipsnis leidžia suprasti, jog galimybes ginčyti tėvystę, pripažintą savanorišku tėvystės pripažinimu, turi būti ribojamos, tačiau tai palieka spręsti valstybėms narėms sureguliuojant vidaus įstatymais. Šio straipsnio tekstas, darbo autoriui, palieką prieštaringą įspūdį. Iš vienos pusės lyg ir pasisakoma už ribojimą ginčyti tėvystę pripažintą pareiškimu, o iš kitos pusės, atliekant loginę analizę, pasakytina, kad pagal normos tekstą, savanoriškas tėvystės pripažinimas gali būti ginčijamas kiek tik reikia, jeigu tą numato valstybės įstatymai. Nepaisant to, reikia pažymėti, kad autoriaus nuomone, ši konvencijos norma su nedideliais pakeitimais yra perkelta į LR CK 3.150 str. 2 d. ir skamba taip: „*nugінčyti motinystę ar tėvystę, pripažintą pareiškimu dėl tėvystės pripažinimo, galima tik įrodžius, kad vaiko motina ar tėvas nėra biologiniai tėvai“*. Iš konvencijos, dėl aktualumo mūsų darbui, nurodytinas ir sekantis straipsnis, pasakantis, kad *bylose dėl tėvystės nustatymo priimami moksliniai įrodymai, kurie gali padėti nustatyti arba paneigti tėvystę (5 str.)*. Pastarasis straipsnis lyg sufleruoja kaip spręsti klausimus dėl tėvystės nustatymo ar paneigimo: moksliniai tyrimai yra svarus įrodymas, jeigu jis gali lemti tėvystės nustatymo klausimą. Svarbu priminti, kad tokias šios konvencijos normas nustatė Europos Taryba 1975 metais.

Vėliau, 1989 m. priimta *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*[21] – vienas išsamiausių dokumentų nustatantis vaikų teises. Pastaroji konvencija įtvirtina konkrečias vaiko teises,

[18] Ravluševičius P. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės santykis su Lietuvos teise. *Jurisprudencija*. 2007 2(92); p.28.
[19] 1975 m. Europos Konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso, *Valstybės žinios*, 1997-06-27, Nr. 60-1404.
[20] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 08 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-558/2013.
[21] Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.

apibrėžia universalius principus ir standartus dėl statuso ir elgesio su vaikais. Virš šimto trisdešimties pasaulio valstybių yra ratifikavusios šį vaiko teisių susitarimą. Nepaisant to, kad konvencija tiesiogiai nereguliuoja tėvystės (motinystės) nuginčijimo, tačiau jos normos daro neabejotiną poveikį ją ratifikavusių valstybių vidaus reguliavimui, tame tarpe ir tėvystės (motinystės) nuginčijimui, todėl turime išnagrinėti ir ją. Taigi, konvencijos 3 str. 1 d. įtvirtina, kad *imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia - vaiko interesai*. Šis straipsnis mūsų darbo kontekste sako, kad priimant sprendimą dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo – svarbiausia – vaiko interesai. Toliau, 7 str. 1 d. teigia*: vaikas įregistruojamas tuoj po gimimo ir nuo gimimo momento turi teisę į vardą ir pilietybę, taip pat, kiek tai įmanoma, teisę žinoti savo tėvus ir būti jų globojamas.* Pastaroji dalis mums aktuali dėl teisės žinoti savo tėvus. Neretai būtent ši konvencijos straipsnio dalis Lietuvos teismų praktikoje būna vienu iš šalių argumentų dėl ko turėtų būti nuginčyta tėvystė[22]. Tęsiant konvencijos analizę, 8 str. 1 d. nustato: *valstybės dalyvės įsipareigoja gerbti vaiko teisę išsaugoti savo identiškumą, įskaitant pilietybę, vardą ir šeimos ryšius, kaip tai numatyta įstatymu, neleisdamos neteisėto kišimosi.* Šis straipsnis nurodo, kad tokios vertybes kaip identiškumas, pilietybė, vardas, šeima, yra saugotinos, ir bet koks neteisėtas kišimasis negalimas. Toliau 12 str. 1 d. nurodo: *valstybės dalyvės garantuoja vaikui, sugebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais; be to, vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio*. Ir to paties straipsnio 2 dalis tęsia: *todėl vaikui būtinai suteikiama galimybė būti išklausytam bet kokio jį liečiančio teisminio ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą nacionalinių įstatymų numatyta tvarka*. Pastarieji straipsniai vaiko kilmės nuginčijimo kontekste akivaizdžiai rodo, kad sprendžiant klausimą dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo, turi būti užtikrinta vaiko teisė išreikšti savo pažiūras.

Dar vienas, bet rekomendacinio pobūdžio, dokumentas, nustatantis be kita ko bendras gaires tėvystės nuginčijimo klausimais yra 2006 metais Europos Tarybos šeimos teisės specialistų parengta „*Baltoji knyga*[23]*„Dėl principų, susijusių su tėvystės nustatymu ir tėvystės teisinėmis pasekmėmis*“[24] ir jos 11 principas. Šio principo pirmame punkte sakoma: *tėvystė, nustatyta*

[22] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 02 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-304/2010.

[23] Baltąja knyga (angl. The White Paper) yra vadinamas dokumentas kuris apima Europos Komisijos parengtus pasiūlymus tam tikroje srityje, šiuo atveju su tėvystės nustatymu ir tėvystės teisinėmis pasekmėmis.

[24] Committee Of Experts On Family Law (CJ-FA). Report On Principles Concerning The Establishment And Legal Consequences Of Parentage – “*The White Paper*”. 2006. Prieiga internetu: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/CJ-FA_2006_4e%20Revised%20White%20Paper.pdf. (žiūrėta 2016-11-26).

prezumpcijos ar tėvystės pripažinimo būdu gali būti ginčijama kontroliuojant kompetentingai institucijai. Antrame punkte nurodoma kokiais pagrindais *tėvystė gali būti nugińčyta* t.y.:

a) vaikas pradėtas ne tėvo;

b) vaikas pradėtas dirbtinio apvaisinimo būdu:

- *kai tėvas sutiko su dirbtiniu apvaisinimu, tačiau vaikas gimė ne dėl dirbtinio apvaisinimo;*
- *kai tėvas sutiko su dirbtiniu apvaisinimu naudojant jo spermą, bet buvo panaudota trečiojo asmens sperma;*
- *kai tėvas nesutiko su dirbtiniu apvaisinimu.*

Trečiame principo punkte nurodoma kas *turi teisę ginčyti tėvystę, t.y.; tėvas, o taip pat vaikas ar jo atstovas. Be šių asmenų nurodoma, kad tokia pat teisę turi ir vaiko motina, kiti suinteresuotieji, tame tarpe asmuo save laikantys tėvu*. Ketvirtame principo punkte nurodoma, kad *teisė, tam tikrais atvejais, gali uždrausti ginčyti asmeniui tėvystę siekiant geriausių vaiko interesų.* O taip pat svarbu pažymėti, kad randama tam tikra kolizija tarp mokslinių įrodymų svarbos, nurodytos Europos konvencijos dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso 5 straipsnio, ir čia analizuojamos Baltosios knygos. Kaip pažymi Gediminas Sagatys, „Baltojoje knygoje „Dėl principų, susijusių su tėvystės nustatymu ir tėvystės teisinėmis pasekmėmis“ pabrėžiama, jog teismai neprivalo naudoti medicininės ir biologinės informacijos visose bylose ir gali atsisakyti grįsti ją savo sprendimus netgi vienai iš šalių ją pateikus, jei yra būtina „šeimos santykių saugumui ir teisiniam tikrumui“ užtikrinti“[25]. Taigi, matome, kad Europos Tarybos šeimos teisės specialistai pasiūlė tokias bendro pobūdžio taisykles, kuriomis gali remtis Europos Tarybos narės (ir ne tik) tobulinant tėvystės nugińčijimo institutą, nepaisant to, kad egzistuoja prieštaravimas su minėta Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso. Darytina išvada, kad per laikotarpį nuo 1975 m. iki 2006 m. supratimas apie vaiko kilmę ir jos ginčijimą pasikeitė, taip kaip „Baltojoje knygoje“ moksliniai įrodymai jau nėra išskiriami ir prioritetas teikiamas vaiko interesams.

1.3. Vaiko kilmės nugińčijimo teisinio reguliavimo problemos EŽTT jurisprudencijoje

Kitas, autoriaus nuomone, vienas svarbiausių dokumentų darančių poveikį vaiko kilmės ginčijimui yra 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija[26] (toliau EŽTK arba Konvencija), Lietuvoje ratifikuota ir įsigaliojusi 1995 metais. Kaip teigia Pavelas Ravluševičius, „EŽTK veikimas nacionalinės teisės erdvėje užkerta kelią pažeidimams.

[25] Sagatys G. *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Teisinės informacijos centras, Vilnius, 2006, p. 99.
[26] Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 96-3016.

Pažeidžiantis konvencijos nuostatas valstybės veiksmas laikomas tarptautinių įsipareigojimų pažeidimu. Dėl šių priežasčių, vyraujančia teisininkų nuomone, konvencijoje numatytos teisinės garantijos pripažįstamos viešąja tvarka (public order)“[27]. EŽTK pagrindu yra įsteigtas Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau EŽTT), kuris užtikrina, kad valstybės narės nepažeistų Konvencijoje įtvirtintų teisių. EŽTK nėra specializuotas vaiko teisių aktas[28], jis tiesiogiai nereguliuoja vaiko kilmės ginčijimo teisinių santykių, bet šie santykiai yra glaudžiai susiję su pagrindinių žmogaus teisių įgyvendinimu ir svarbu žinoti, kokias gaires nustato EŽTT ir kokios problemos atsiskleidžia taikant Konvenciją. Taip kaip neretai asmenys, manantys, jog nacionalinės institucijos neapginė jų teisių – kreipiasi į EŽTT dėl EŽTK pažeidimo ir teismas priimamą vienokį ar kitokį sprendimą.

Grįžtant prie vaiko kilmės ginčijimo, pasakytina, kad biologinė tiesa ir „šeimos gyvenimas“ yra dvi vertybės, kurios dažnai yra konflikto priežastis šios kategorijos bylose[29]. Su šių vertybių konkuravimu susiduria ir EŽTT. Bendras teismo tikslas yra suformuluoti pagrindines reguliavimo gaires, kurių pagalba valstybės narės vertintų kiek įmanoma daugiau skirtingų konfliktuojančių interesų (dažniausiai jie yra biologinė tiesa ir šeimos gyvenimas) pripažįstant kiekvieno intereso svarbą bei nustatytų kurie iš jų atitinka geriausius vaiko interesus formuojant jo asmeninį identitetą[30]. Taigi, EŽTT jau yra priėmęs nemažai sprendimų bei suformulavęs tam tikras gaires dėl vaiko kilmės ginčijimo reguliavimo. Toliau ir pateiksime bei paanalizuosime keletą, autoriaus nuomone, svarbiausių mūsų darbui sprendimų Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje.

Taigi, vienas pirmųjų mums svarbių sprendimų Europos Žmogaus Teisių Teisme priimtas 1984 m. lapkričio 18 d. byloje Rasmussen prieš Daniją, pareiškimo Nr. 8777/79. Šioje byloje pareiškėjas p. Rasmussenas, Danijos pilietis, 1971 m. susilaukė su žmona dukros. Po vaiko gimimo, pareiškėjui kilo įtarimų dėl tėvystės, bet jis susilaikė nuo vaiko kilmės ginčijimo, taip kaip norėjo išsaugoti šeimą. Tačiau 1975 m. pareiškėjas ir jo žmona santuoką nutraukė, o taip pat susitarė, kad pareiškėjas įsipareigoja neginčyti tėvystės, žmonai nereikalaujant vaiko išlaikymui skirtų alimentų. 1976 m. buvusi pareiškėjo žmona pareiškė, kad minėtas susitarimas jos neįpareigoja ir ji jo nesilaikys. Tuomet pareiškėjas kreipėsi į Danijos nacionalinį teismą dėl leidimo paduoti ieškinį dėl tėvystės paneigimo, taip kaip buvo pasibaigęs senaties terminas tokiam procesiniam veiksmui atlikti. Nacionalinis teismas atsisakė išduoti leidimą, nes byloje nebuvo

[27] Ravluševičius P. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės santykis su Lietuvos teise. *Jurisprudencija*. 2007 2(92); p. 32.
[28] Sagatys G. Įvaikinimo teisinio reguliavimo problemos Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2008 2(104). p. 18.
[29] Esther Farnos Amoros. Biology-based systems of parentage and safety valves protecting social parenting. *The Right to Family Life in the European Union*, 2017. p. 183.
[30] Ten pat. p.184

ypatingų aplinkybių, kurių pagrindu teismas galėtų padaryti išimtį dėl senaties termino taikymo, o tokį teismo sprendimą patvirtino ir aukštesnės instancijos teismas. Taigi, pareiškėjas kreipėsi į EŽTT teigdamas, kad jis tapo diskriminacijos dėl lyties auka, taip kaip remiantis Danijos teisės aktais, jo teisė kreiptis į teismą su tikslu ginčyti tėvystę buvo apribota nustatytu senaties terminu, o tuo tarpu buvusiai žmonai toks senaties terminas netaikytinas. Tačiau nepaisant pareiškėjo argumentų, EŽTT laikė, kad skirtinga pareiškėjo ir jo žmonos padėtis senaties termino atžvilgiu yra pagrįsta, taip kaip tuo siekiama išvengti vaiko padėties pabloginimo, atveju, jeigu pareiškėjas po poros metų kreiptųsi į teismą su ieškiniu dėl tėvystės nuginčijimo. Taigi, pasak EŽTT, Konvencija nebuvo pažeista. Iš to seka, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas pateisina skirtingą senaties termino taikymą vaiko kilmės ginčijimo bylose, priklausomai kas kreipiasi į teismą.

Sekantis svarbus ir analizuotinas EŽTT sprendimas priimtas 1994 m. spalio 27 d. byloje Kroon ir kiti prieš Olandiją, pareiškimo Nr. 18535/91. Pareiškėja Kroon susituokė 1979 metais. Vėliau, jos vyras dingo be žinios ir jo buvimo vieta tapo nežinoma. Pareiškėja netrukus pradėjo palaikyti nuolatinius santykius su ponu Zerrouk, ko pasėkoje 1987 metais jiems gimė sūnus. Jos santuoka buvo nutraukta tik 1989 m., o vaiko, kurio jie susilaukė su ponu Zerrouk, tėvu, remiantis tėvystės prezumpcija, buvo įtvirtintas dingęs vyras. Ponios Kroon pareiškimas dėl vaiko kilmės pripažinimo ne nuo jos buvusio vyro, o nuo biologinio tėvo buvo atmestas Olandijos nacionalinių institucijų. Olandijos teisės aktai nenumatė galimybės ginčyti vaiko kilmės įtvirtintos pareiškėjos ir jos buvusio vyro santuokos pagrindu. Galiausiai, pareiškėja kreipėsi į EŽTT. Kaip EŽTT pažymėjo savo sprendime, remiantis principais, išplaukiančiais iš teismo praktikos, tuo atveju, kai nustatomas šeimos ryšis su vaiku, valstybė turi veikti tokiu būdu, kad leisti tam ryšiui vystytis, be to, būtina užtikrinti šiam ryšiui teisinę apsaugą, kuri leistų nuo pat vaiko gimimo momento arba kai tik tai taptų įmanoma, sujungti vaiką su šeima. Tokiu būdu egzistavo pareiga įgaliotų nacionalinių institucijų, per trumpiausią laiką duoti leidimą suformuoti pilnateisius legalius šeimos ryšius tarp pono Zerrouk ir jo sūnaus. Teismo nuomone, šeimos gyvenimo gerbimo principas reikalauja, kad biologinė ir socialinė realybė būtų viršesnė už įstatymo nustatytą prezumpciją, kuri prieštarauja nustatytiems faktams ir suinteresuotų asmenų valiai, taip niekam ir neatnešdama realios naudos. Teismas priėjo išvados, kad nežiūrint į tai, kad valstybėms dalyvėms palikta pakankamai daug laisvės šioje srityje, Olandija taip ir negarantavo pareiškėjams pagarbos šeimos gyvenimui, į kurią jie turi teisę pretenduoti remiantis Konvencija. Taigi, EŽTT konstatavo, kad Olandija pažeidė EŽTK 8 str. Tikėtina, kad šis EŽTT sprendimas lėmė valstybėse dalyvėse plėtimą, arba bent persvarstymą, asmenų rato, kurie gali ginčyti vaiko kilmę.

Sekantis ne mažiau svarbus EŽTT teismo sprendimas priimtas 2005 m. lapkričio 24 d. byloje Shofman prieš Rusiją, pareiškimo Nr. 74826/01. Šis teismo sprendimas turi didelę reikšmę tėvystės (motinystės) nuginčijimo byloms, taip kaip jis liečia tėvystės (motinystės) nuginčijimo

senaties termino klausimą. Pagrindą kreiptis į EŽTT sudarė sekančios aplinkybės. 1989 m. rugpjūčio 10 d. Novosibirske pareiškėjas ponas Shofman susituokė su ponia G., po ko šeima persikraustė gyventi į Sankt Peterburgą. 1995 m. kovo 12 d. pareiškėjo žmona pagimdė sūnų. Nežiūrint į pareiškėjo prieštaravimą, ji vaikui suteikė ne pareiškėjo pavardę, o savo. Vaiko tėvu gimimo įraše buvo nurodytas pareiškėjas. Ponas Shofman buvo tikras, kad yra tikrasis vaiko tėvas ir sūnų augino kaip savo. 1996 m. kovo 26 d. pareiškėjas išvažiavo į Vokietiją ir iki 1997 m. rugsėjo laukė, kol žmona, ponia G., su sūnumi prisijungs prie jo. Tačiau 1997 m. ji pranešė pareiškėjui, kad nesiruošia toliau gyventi santuokoje ir ketina išsiskirti bei prisiteisti alimentus vaiko išlaikymui. Tuo pačiu metu, pareiškėjo giminaičiai jį informavo, kad jis nėra tikrasis vaiko tėvas. 1997 m. gruodžio 16 d. pareiškėjas kreipėsi į teismą dėl santuokos nutraukimo ir tėvystės nuginčijimo. 1999 m. balandžio 12 d. santuoka buvo nutraukta, o 2000 m. lapkričio 16 d. teismas priėmė sprendimą dėl tėvystės nuginčijimo. Savo sprendime teismas nurodė, kad DNR tyrimai akivaizdžiai rodo, kad pareiškėjas nėra vaiko biologinis tėvas. Bet remiantis RTFSR 1969 m. santuokos ir šeimos kodeksu, kuris galiojo vaiko gimimo momentu, teismas atsisakė tenkinti pareiškėjo ieškinį. Vadovaujantis nurodyto kodekso normomis, tėvystę galima buvo nuginčyti tik per vienerius metus nuo vaiko gimimo momento. Kartu, teismas pažymėjo, kad bylos metu galiojantis naujasis RF Šeimos kodeksas, nurodantis kitokį tėvystės nuginčijimo reguliavimą, šiuo atveju netaikomas, taip kaip jis įsigaliojo 1996 m. kovo 1 d., t.y. jau po vaiko gimimo. Taigi, pareiškėjas kreipėsi į EŽTT. Savo pareiškime jis tvirtino, kad klausimas dėl tėvystės liečia jo asmeninį gyvenimą, kad EŽTK 8 str. gina privatų ir šeimos gyvenimą ir garantuoja jam šeimos ryšių nutraukimą, jeigu jie neturi biologinio pagrindo. Ir tai, kad Rusijos teismai neleido nutraukti šeimos ryšių vertintina kaip nepateisinamas kišimasis į jo privatumą. EŽTT laikė, kad klausimas dėl tėvystės nuginčijimo yra dalis privataus gyvenimo, todėl yra ginamas EŽTK 8 str. Teismas atliko lyginamąją Konvencijos valstybių narių teisės normų analizę ir nurodė, kad vieningo senaties termino reguliavimo nėra, be to jis gali priklausyti nuo daugelio aplinkybių. Teismas teigė, kad senaties terminas nuginčyti tėvystę įvedamas šeimos stabilumui palaikyti ir vaiko teisių apsaugai užtikrinti. Teismas pažymėjo, kad šioje byloje svarbi detalė yra ta, kad pareiškėjas dvejus metus nenutuokė, kad vaikas gali būti ne jo. Ši aplinkybė skiriasi nuo bylos Rassmusen prieš Daniją, kurioje pareiškėjas nuo vaiko gimimo turėjo abejonių dėl pastarojo kilmės. EŽTT pažymėjo faktą, kad Rusijos teismas nagrinėjęs pareiškėjo ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo pripažino, jog remiantis DNR tyrimu, nėra abejonių, kad pareiškėjas nėra vaiko tėvas. O teismo taikytas RTFSR santuokos ir šeimos kodekso 49 straipsnis adekvačiai gina tik to vyro interesus, kuris nuo pat vaiko gimimo momento turėjo abejonių dėl vaiko kilmės. Tačiau ši norma nenumato galimybės nuginčyti tėvystę pareiškėjo atveju. Pasak EŽTT, teisinis sprendimas, kuris yra viršesnis už biologinę ir socialinę tiesą, yra nesuderinamas su Konvencijos 8 str. Teismas laikė,

kad tėvystės nuginčijimo galimybės atėmimas dėl senaties termino suėjimo, skaičiuojant jį nuo vaiko gimimo momento, o ne nuo tada, kai asmeniui atsirado abejonės ar jis sužinojo nesąs biologiniu vaiko tėvu – yra neproporcionali priemonė atsižvelgiant į saugomas vertybes. Remiantis šiuo pagrindu, teismas pripažino EŽTK 8 str. pažeidimą.

Be abejonės, kitas svarbus EŽTT sprendimas buvo priimtas 2006 m. sausio 12 d. byloje Mizzi prieš Maltą, pareiškimo Nr. 26111/02. Pareiškėjo, pono Mizzi, žmona X 1966 m. pastojo. 1967 m. jie nustojo gyventi kartu, o tais pačiais metais liepos 4 d. jiems gimė dukra. Atsižvelgiant į tai, kad tuo metu sudaryta tarp pareiškėjo ir jo žmonos santuoka galiojo, pagal Maltos įstatymus, pareiškėjas automatiškai buvo laikomas dukros tėvu. Pareiškėjas tuomet turėdamas įtarimų dėl vaiko kilmės, galėjo nuginčyti preziumuotą tėvystę tik įrodęs du dalykus: kad žmona svetimavo ir kad pats vaiko gimimo faktas nuslėptas nuo jo. To įrodyti jis negalėjo. Vėliau, 1993 metais šios tėvystės nuginčijimui keliamos sąlygos buvo panaikintos, bet nustatytas šešių mėnesių senaties terminas, skaičiuojant nuo vaiko gimimo. Pareiškėjas kreipėsi į nacionalinį teismą dėl vaiko tėvystės nuginčijimo. Taigi, taip kaip nacionaliniai teismai dėl senaties suėjimo termino atsisakė ginti pareiškėjo teises, pareiškėjas kreipėsi į EŽTT, bei pareiškė, kad negalėjo nuginčyti tėvystę, taip kaip buvo nustatytas 6 mėnesių senaties terminas nuo vaiko gimimo momento. EŽTT pripažino, kad tokia priemonė yra per griežta ir nėra būtina demokratinėje visuomenėje. Taip pat teismas pareiškė, kad potencialus dukros interesas būti socialine pareiškėjo dukra negali nusverti pareiškėjo teisės turėti bent vieną galimybę nuginčyti vaiko tėvystę, kuris, remiantis moksliniais įrodymais, ir nebuvo jo tėvu. EŽTT laikė, kad faktas, jog pareiškėjui nebuvo leista nuginčyti tėvystę yra neproporcinga priemonė ginant saugomą vertybę. Teismas pareiškė, kad nebuvo užtikrintas sąžiningas balansas tarp šeimos santykių teisinio tikrumo ir pareiškėjo teisės peržiūrėti prezumpcijos pagrindu nustatytos tėvystės naujų biologinių įrodymų šviesoje. Nacionalinė valdžia neužtikrino pareiškėjo teisės į privataus gyvenimo gerbimą. EŽTT konstatavo EŽTK pažeidimą.

Ne mažiau aktualus EŽTT sprendimas priimtas 2006 m. liepos 13 d. byloje Jaggi prieš Šveicariją, pareiškimo Nr. 58757/00. Pareiškėjas gimė ne santuokoje. Jo spėjamas biologinis tėvas turėjo ryšį su jo motina, tačiau tėvystę neigė. Jis atsisakė nuo medicininės ekspertizės. Pareiškėjas ėmėsi teisinių priemonių tam, kad patvirtinti, jog minėtas asmuo yra jo tėvas. Tokią informaciją jam buvo pasakiusi motina. Taigi, visi jo reikalavimai dėl mirusio asmens palaikų DNR tyrimo atlikimo tėvystei patvirtinti buvo atmesti nacionalinių teismų, remiantis tuo, kad minėtas tyrimas neturi reikšmės pareiškėjo civiliniam statusui, o neaiškumas dėl jo kilmės nekelia grėsmės jo asmenybei bei psichologinei gerovei. O taip pat, pasak nacionalinių teismų, klausimas nelietė viešo intereso, tuo tarpu mirusiojo šeimai, prieštaravusiai tyrimo atlikimui, reikėjo apsaugos. Galiausiai, pareiškėjas kreipėsi į EŽTT ir teismas pasisakė dėl EŽTK 8 str. laikymosi. Teisė žinoti savo kilmę yra dalis „privataus gyvenimo“ sampratos, ir pareiškėjo inicijuotas procesas buvo

nukreiptas išimtinai į biologinio ryšio tarp jo ir jo spėjamo tėvo nustatymą ir tai nelietė palikimo teisės. Atitinkamai, egzistavo tiesioginis ryšys tarp pareiškėjo noro nustatyti savo kilmę ir privataus gyvenimo, todėl EŽTK 8 str. taikytinas. Taigi, vertinant skirtingus interesus, reikia turėti minty, kad iš vienos pusės yra pareiškėjo teisė nustatyti savo kilmę, o iš kitos pusės - trečiųjų asmenų teisė į mirusiojo kūno neliečiamybę, teisė į mirusiojo pagarbą ir viešasis interesas saugoti teisinį tikrumą. Pareiškėjas bylos nagrinėjimo metu jau buvo sulaukęs 67 metų amžiaus ir gyvenime turėjo galimybę vystyti savo asmenybę be žinojimo kas yra jo biologinis tėvas, tačiau nepaisant visko, poreikis nustatyti savo kilmę bėgant laikui nesumažėjo. Dar daugiau, pareiškėjas išreiškė realų suinteresuotumą nustatant tėvo asmenybę, taip kaip jis viso savo gyvenimo eigoje kryptingai stengėsi gauti tokią informaciją. Visa tai pareiškėjui kėlė moralines ir psichologines kančias, net jeigu pastaroji veikla ir nebuvo patvirtinama medicininiais įrodymais. EŽTT sprendime teigiama, kad teisinio tikrumo saugojimas negali būti pagrindas užkertantis kelią pareiškėjo teisei žinoti savo kilmę. EŽTT konstatavo EŽTK 8 str. pažeidimą.

Taip pat mūsų darbui yra reikšmingas sekantis Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Paulik prieš Slovakiją, pranešimo Nr. 10699/05. 1931 metais gimęs pareiškėjas Jozef Paulik, Slovakijos pilietis, 2004 metais iniciavo procedūras dėl tėvystės, kuri nustatyta 1970 m. teismo sprendimu, nuginčijimo. Jis turėjo naujų įrodymų, t.y. DNR tyrimo rezultatus, kurie patvirtino, jog jis nėra biologinis savo vaiko tėvas. Taigi, rezultate, nacionalinės institucijos jį informavo, kad tėvystė yra nustatyta teismo ir teismo sprendimas yra galutinis ir įsigaliojęs, todėl jie neturi teisės sprendimą peržiūrėti pakartotinai. Galiausiai, pareiškėjas kreipėsi į EŽTT. Teismas pažymėjo, kad nacionalinė teisė nepaliko jam jokios galimybės nuginčyti teismo sprendimu nustatytos tėvystės. Nepaisant to, kad teisė turi užtikrinti teisinį tikrumą, šeimos santykių apsaugą ir ginti vaiko interesus, jo dukrai jau buvo beveik 40 metų, ji turėjo savo šeimą ir nebuvo priklausoma nuo pareiškėjo. Bendras suinteresuotumas ginti jos teises tokiame gyvenimo etape prarado didelę dalį savo reikšmės. Be to, ji pati buvo DNR tyrimo atlikimo iniciatorė, o taip pat teigė, kad ji neturi nieko prieš tai, kad pareiškėjas nuginčytų tėvystę. Gaunasi, kad Slovakijos nacionalinėje teisinėje sistemoje nėra procedūros skirtos teisinei būklei suderinti su biologine realybe, o tai riboja suinteresuotų šalių interesus ir neneša niekam naudos. EŽTT konstatavo, kad nacionalinės Slovakijos institucijos neužtikrino pareiškėjo teisės į privatų gyvenimą ir laikė, kad buvo pažeistas EŽTK 8 str. Teismas taip pat pažymėjo, kad pagal nacionalinę teisę, bylose kur tėvystė buvo preziumuota, o ne nustatyta, tėvai turėjo galimybę imtis teisinių priemonių tėvystę nuginčyti, tačiau tokia galimybė nenumatyta pareiškėjo atveju, kai tėvystė nustatyta teismo sprendimu. Tokiu būdu, teismas padarė išvadą, kad neišlaikytas pagrįstas proporcingumas tarp siekiamų teisės aktais tikslų ir tam naudojamų priemonių.

Panašus Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas priimtas 2006 lapkričio 09 d. byloje Tavli prieš Turkiją, pranešimo Nr. 11449/02. Moters sutuoktinis ginčijo tėvystę tuoj pat po vaiko gimimo. Kraujo testo rezultatai parodė, kad pareiškėjas galimai gali būti tėvas. Remdamasis tuo faktu, teismas atsisakė naikinti tėvystę nustatytą prezumpcijos būdu. Po to, kai tapo prieinami DNR tyrimai, moters sutuoktinis turėjo priemonę įrodyti, kad jis nėra vaiko tėvas, tačiau tokia galimybė jam nebuvo sudaryta, taip kaip nacionaliniai teismai laikė, kad mokslinis progresas negali būti pagrindu pakartotinai inicijuoti tėvystės nuginčijimo procesą. Taigi, šiame sprendime EŽTT taip pat konstatavo, kad nacionalinės institucijos neužtikrino teisingo balanso tarp šeimos santykių teisinio tikrumo ir sutuoktinio teisės turėti galimybę peržiūrėti tėvystės prezumpciją naujų biologinių įrodymų „šviesoje“. Pasak EŽTT, nacionaliniai teismai turėtų interpretuoti galiojančius teisės aktus atsižvelgdami į mokslo pažangą ir dėl to kylančias socialines pasekmes. EŽTT konstatavo EŽTK 8 str. pažeidimą.

Įdomus mūsų darbo kontekste EŽTT sprendimas priimtas 2011 m. gruodžio 15 d. byloje Schneider prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 17080/07. Šioje byloje EŽTT laikė, kad žmogaus teisė į privatų gyvenimą buvo pažeista nepaisant to, kad jis nebuvo pripažintas vaiko biologiniu tėvu. Byloje nustatyta, kad vaiko tėvu buvo laikomas motinos sutuoktinis, kuris sutarė su žmona netikrinti vaiko kilmės. Tačiau iškart po vaiko gimimo, spėjamas vaiko tėvas (vyras su kuriuo vaiko motina turėjo artimus santykius) kreipėsi į Vokietijos nacionalines institucijas dėl susisiekimo su vaiku ir informacijos apie jo raidą pateikimo. Kaip sakyta aukščiau, pareiškėjas ir vaiko motina turėjo artimus santykius, kol ji buvo susituokus su vyru, kuris tuo metu gyveno Didžiojoje Britanijoje. Su savo sutuoktiniu ji jau turėjo vieną vaiką. Taigi, moteris sužinojusi, kad yra nėščia, grįžo pas sutuoktinį ir jis pripažino tėvystę dar prieš vaiko gimimą. Pasak EŽTT, nacionalinės institucijos pažeidė EŽTK vien dėl to, kad nevertino pareiškėjo pastangų nustatyti asmeninį ir šeimos ryšį su vaiku, ir ar jo veiksmai atitinka geriausius vaiko interesus. Nors visai neseniai prieš priimant šį sprendimą, 2010 m. gruodžio 21 d. byloje Anayo prieš Vokietiją, priimtas precedentinis sprendimas (pareiškimo Nr. 20578/07), kuriame EŽTT diferencijavo tarp teisinių sistemų, pirmenybę teikiančių biologinei tiesai ir atitinkamai sudarančių galimybę ginčyti tėvystę (dažniausiai per tam tikrą laiko tarpą), ir tarp teisinių sistemų, kurios ribojo spėjamam tėvui galimybę ginčyti tėvystę bet kokiomis sąlygomis, arba tol, kol tėvystė buvo nustatyta kito vyro, kuris vykdė tėvo pareigas. Šis sprendimas parodė, kad EŽTK narės turi skirtingą tėvystės nuginčijimo reguliavimą, bei kartu EŽTT pasisakė, kad Konvencijos dalyvės turi plačią apsisprendimo laisvę dėl spėjamo tėvo galimybės ginčyti tėvystę nustatymo.

Sekantis mūsų darbui aktualus EŽTT sprendimas priimtas 2012 m. kovo 22 d. byloje Kautzor prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 23338/09, kurioje EŽTT pateisino nacionalines Vokietijos institucijų sprendimą, kuris lėmė pareiškėjo kreipimąsi į EŽTT. Taigi, juo buvo siekiama laikytis

įstatymų leidėjo valios apsaugoti egzistuojančius šeimos ryšius tarp vaiko ir jo teisinio tėvo, kuris gyveno kartu su vaiko motina ir kasdien vykdė tėviškas pareigas, nesuteikiant pirmenybės santykiams tarp spėjamo biologinio tėvo ir vaiko. Nacionalinio teismo sprendimas buvo pagrįstas Vokietijos civilinio kodekso straipsniu Nr.1600(2), kuris leido spėjamam tėvui ginčyti tėvystę tik *jeigu nėra susiformavę socialiniai ir šeimos santykiai tarp vaiko ir asmens įtvirtinto tėvu.* Šis straipsnis įtvirtina, kad vaikas suinteresuotas būti susietas su stabilia šeima, paremtą teisiniu tikrumu ir šeimos santarve, labiau linkstant link socialinės tėvystės nei link biologinės tiesos.

Matoma tendencija, kai EŽTT jurisprudencija perėjo nuo saugojimo „teisinės“ arba santuoka grįstos šeimos prie saugojimo *de facto* šeimų, kurios grįstos dvasiniais ir socialiniais ryšiais[31]. Dar vienas ne mažiau svarbus EŽTT sprendimas yra priimtas 2006 m. kovo 18 d. byloje Rozanski prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 55339/00. Šioje byloje spėjamas tėvas ne tik pradėjo teisines procedūras, kad būtų nustatytas tėvo statusas, bet jis pradėjo gyventi kartu su vaiku. Vėliau motina pabėgo pasiimdama vaiką, o jos naujasis partneris pripažino tėvystę pareiškimu. Faktas, kad vaiko ir tėvo santykiai formavosi, turėjo būti svarbus pagrindas nacionalinėms institucijoms leisti biologinei tiesai vyrauti prieš teisinę tėvystę, vertinant vaiko ir jo naujos „teisinės“ šeimos interesus. Lenkijoje nebuvo teisinio mechanizmo, kuris šiuo atveju gintų biologinio tėvo teises, be to nacionalinės institucijos nebendradarbiavo ir nesiekė padėti pareiškėjui, dėl ko EŽTT konstatavo Konvencijos 8 str. pažeidimą. EŽTT taip pat pasisakė, kad ten kur šeimos santykiai egzistuoja tarp biologinio tėvo ir vaiko, Konvencijos narės turi pozityvią pareigą užtikrinti egzistuojančių šeimos santykių kūrimąsi. Tačiau, be abejo, biologinis ryšys dar nereiškia šeimos gyvenimo būvimą ir jeigu vaikas bei biologinis tėvas niekados nėra gyvenę kartu, vertintini kiti svarbūs faktoriai. Tėvystės pripažinimas vyro, kuris nėra moters sutuoktinis, turi būti ištirtas su visomis kitomis bylos aplinkybėmis bei patikrinta, ar tokia tėvystė atitiks geriausius vaiko interesus.

EŽTT deklaruojama plati valstybių narių pasirinkimo laisvė vaiko kilmės ginčijimo klausimuose dėl ginimo tokios vertybės kaip šeimos gyvenimas, o taip pat dėl prioriteto ginti biologinę tiesą, gali privesti prie abejotinų rezultatų ir tai matoma 2010 m. gruodžio 21 d. EŽTT sprendime, byloje Chavdarov prieš Bulgariją, pareiškimo Nr. 3465/03[32]. Šioje byloje EŽTT rėmėsi valstybių narių diskrecijos doktrina, siekiant pateisinti trijų vaikų kilmės nenustatymą nuo pareiškėjo, kuris buvo tų vaikų biologinis tėvas. Formaliai, vaikų tėvu buvo jų motinos sutuoktinis, su kuriuo ji vis dar buvo santuokoje, nors pati jau gyveno kartu su pareiškėju. Pastarasis ne tik kad gyveno su vaikų motina 13 metų, kurių eigoje gimė minėtieji vaikai, tačiau juos prižiūrėjo ir tada,

[31] Esther Farnos Amoros. Biology-based systems of parentage and safety valves protecting social parenting. *The Right to Family Life in the European Union,* 2017. p. 188.
[32] Ten pat. p. 190.

kuomet vaikų motina išsikraustė gyventi pas trečiąjį vyriškį. Tuomet pareiškėjas nesėkmingai kreipėsi pagalbos į Bulgarijos nacionalines institucijas, bei bandė nuginčyti vaikų kilmę, tėvu nustatant jį. Taigi, EŽTT, remdamasis tuo, kad nėra bendro susitarimo tarp Konvencijos valstybių narių dėl galimybės biologiniam tėvui ginčyti tėvystės prezumpciją kai moteris yra santuokoje, nenustatė EŽTK pažeidimo, patvirtino Bulgarijos nacionalinių institucijų sprendimą atsisakyti ginčyti vaikų kilmę ir nusprendė, kad pareiškėjas galėjo įvaikinti vaikus ar prašyti atsakingų nacionalinių institucijų suteikti vaikų rūpybą jam. Toks EŽTT sprendimas buvo plačiai kritikuojamas, taip kaip tampa neaišku kurias vertybes reikia saugoti[33].

Vienas naujesnių Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų yra priimtas 2014 m. vasario 18 d. byloje A.L. prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 28609/08. Pareiškėjas ir moteris, su kuria jis turėjo santykių, bet nebuvo susituokęs, 1995 metais susilaukė sūnaus. Po kelių dienų pareiškėjas ir jo draugė susituokė, bei pareiškėjas pripažino tėvystę pareiškimu. Praėjus porai metų, pareiškėjo žmona padavė ieškinį į teismą dėl santuokos nutraukimo. Teismas sutuoktinius išskyrė, vaiko priežiūrą nustatė motinai. Abiem tėvams buvo nustatyta pareiga išlaikyti vaiką. Po skyrybų buvusi žmona susituokė su kitu vyru. Pareiškėjas ėmė įtarti, kad vaikas gali būti ne jo. Jis padarė DNR tyrimą ir jo abejonės dėl vaiko kilmės pasitvirtino. Taip kaip pareiškėjas pats negalėjo inicijuoti tėvystės nuginčijimo (dėl senaties termino suėjimo), jis kreipėsi į prokurorą. Prokuroras apklausęs tiek pareiškėją, tiek buvusią jo žmoną, kreipėsi į teismą dėl tėvystės pripažinimo panaikinimo. Teismas įvertino visas bylos aplinkybes ir pripažino prokuroro kreipimąsi į teismą atmestinu, pareiškėją praradusiu teisę ginčyti tėvystės pripažinimą vien jau dėl senaties termino. Taigi, pareiškėjas kreipėsi į EŽTT. Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas tėvystę pripažino savanoriškai, iš anksto turėdamas abejonių dėl savo tėvystės. Taip pat jis galėjo iki senaties termino suėjimo ginčyti tėvystę, tačiau to nepadarė. Teismas pabrėžė, kad šeimos bylose reikia užtikrinti teisinį tikrumą, bei paisyti senaties termino, kuris nustatytas ginant vaiko interesus. Senaties terminas šiuo atveju yra pakankamai lankstus, skaičiuojamas nuo dienos, kai pareiškėjui tapo žinoma (ar jis pradėjo įtarti) apie tai, kad vaikas ne nuo jo. Skirtingai nei aukščiau aprašytoje byloje Shofman prieš Rusiją, kur terminas buvo skaičiuojamas nuo tada, kai asmuo sužino, jog yra įregistruotas tėvu. Be to, pasak EŽTT, nacionaliniai teismai teisingai vertino vaiko ir pareiškėjo interesus, užtikrino šeimos santykių teisinį tikrumą, kuris reikalingas ginant vaiko interesus. Taigi, EŽTT laikė, kad Konvencijos 8 str. pažeidimo nebuvo.

Remiantis aukščiau pateiktais EŽTT sprendimais, darytina išvada, kad Europoje nėra vieningo vaiko kilmės nuginčijimo reguliavimo, o taip pat ir nėra vieno „standarto“ kaip šiuos

[33] Esther Farnos Amoros. Biology-based systems of parentage and safety valves protecting social parenting. *The Right to Family Life in the European Union,* 2017. p. 191.

teisinius santykius reikėtų reguliuoti. EŽTT, nepaisant, kad nustato ir EŽTK pažeidimų, deklaruoja plačią valstybių narių diskrecijos teisę reguliuojant šiam darbui aktualius santykius. Tačiau galima susidaryti daugiau ar mažiau aiškų vaizdą, kuria linkme spręstini ginčai dėl vaiko kilmės, bei kokios vertybės saugotinos, o kurios turi užleisti vietą svarbesnėms vertybėms, pavyzdžiui tokioms kaip geriausi vaiko interesai.

Taigi, atskleista EŽTT jurisprudencija, išnagrinėti tarptautiniai dokumentai padės mums analizuojant lyginamų valstybių reguliavimą bei vertinant Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto suderinamumą su jais. Šių dokumentų egzistavimas, ratifikavimas, turinio perkėlimas į atskirų valstybių teisinę sistemą, patvirtina jų svarbą, būtinybę ir aktualumą.

2. TĖVYSTĖS (MOTINYSTĖS) NUGINČIJIMO REGULIAVIMAS LIETUVOJE IR LYGINAMOSE VALSTYBĖSE

Antroje magistrinio darbo dalyje pradedame Lietuvos ir lyginamų valstybių vaiko kilmės ginčijimo institutų analizę ir lyginimą. Taigi, startuosime nuo Lietuvos reguliavimo. Tėvystės (motinystės) nuginčijimą reguliuoją Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas[34] (toliau LR CK), procesines normas nustato Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas[35] (toliau LR CPK). Kalbant konkrečiau apie normų pozicionavimą, tai mūsų darbe nagrinėjamas institutas įtvirtintas LR CK 3 knygos „Šeimos teisė“, 4 dalies „Vaikų ir tėvų tarpusavio teisės ir pareigos“, 10 skyriaus „Vaiko kilmės nustatymas“, 4 skirsnyje „Tėvystės (motinystės) nuginčijimas, straipsniai Nr. 3.149 – 3.153. Civilinio proceso kodekse normos įtvirtintos kodekso 4 dalyje „Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai“, 19 skyriaus „Šeimos bylų nagrinėjimo ypatumai“, 4 skirsnyje „Tėvystės (motinystės) nuginčijimas“, straipsniai Nr. 394 - 399. 2001 m. įsigaliojęs ir iki šiol galiojantis LR CK detaliau aptaria tėvystės (motinystės) nuginčijimo klausimus nei iki tol galiojęs 1969 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas (toliau SŠK). Pastarajame tėvystės nuginčijimui buvo skirtas tik vienas straipsnis: *Asmuo, įrašytas vaiko tėvu arba motina, turi teisę ginčyti įrašą per vienerius metus nuo to laiko, kai jis sužinojo arba turėjo sužinoti apie įrašą. Jeigu tuo metu asmuo, įrašytas tėvu arba motina, buvo nepilnametis, vienerių metų terminas skaičiuojamas nuo to laiko, kai jam suėjo aštuoniolika metų (SŠK 59 str. Įrašo tėvais nuginčijimas)*[36]. P. Rasimavičiaus teigimu, tuo metu galiojęs SŠK 59 str. buvo netobulas, vien jau todėl, kad straipsnis nustatė vienerių metų senaties terminą nuo sužinojimo apie įrašą vaiko gimimo liudijime. Remiantis tokia formuluote, tėvas žinojęs apie vaiko gimimo liudijime esantį įrašą, bet nežinojęs apie jo neatitikimą faktinei tikrovei, praėjus metams nuo sužinojimo netekdavo teisės ginti savo pažeistas teises paduodant ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo[37]. Toks senaties skaičiavimas atrodo ydingai ir šiandien, vien prisiminus analizuotą EŽTT jurisprudenciją ir bylą Shofman prieš Rusiją. Tęsiant, pasakytina, kad pagal šį straipsnį vaiko kilmę galėjo ginčyti tik asmuo įrašytas vaiko tėvu ar motina, bei pats vaikas sulaukęs pilnametystės. Asmuo save laikantis biologiniu vaiko tėvu ar motina tokios teisės neturėjo. Akivaizdu, kad ratas asmenų, galinčių ginčyti vaiko kilmę, buvo labiau ribotas, negu numato šiandien galiojantys teisės aktai.

[34] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
[35] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
[36] 1969 m. Lietuvos tarybų socialistinės respublikos santuokos ir šeimos kodeksas, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, *Vyriausybės žinios*, 1969-07-30, Nr. 21-186.
[37] Rasimavičius P. *Tarybinė šeimos teisė*. Vilnius, 1981. p. 126.

Visgi mūsų darbui aktualesnis yra dabartinis Lietuvos ir lyginamų valstybių tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutų reguliavimas, todėl grįžtam prie šiandien galiojančių bei taikomų teisės aktų.

Lenkijoje tėvystės (motinystės) nuginčijimą reguliuoja Lenkijos Respublikos šeimos ir globos kodeksas (lenk. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*)[38] (toliau PL ŠGK) ir Lenkijos Respublikos civilinio proceso kodeksas (lenk. *Kodeks postępowania cywilnego*)[39] (toliau PL CPK). Tėvystės (motinystės) nuginčijimo normos įtvirtintos PL ŠGK 2 dalies „Giminystė ir svainystė“ (lenk. *Pokrewieństwo i powinowactwo)* I A skyriaus „Tėvai ir vaikai“ (lenk. *Rodzice i dzieci),* I poskyrio „Vaiko kilmė“ *(*lenk. *Pochodzenie dziecka),* I skirsnyje „Motinystė“ *(*lenk. *Macierzyństwo)* ir II skirsnyje „Tėvystė“ *(*lenk. *Ojcostwo),* straipsniai Nr. 61^9 – 91. PL CPK mūsų nagrinėjamo instituto normos įtvirtintos kodekso VII dalies „Atskiras procesas“ (lenk. *Postępowania odrębne*), II skyriuje „Procesas tėvų ir vaikų tarpusavio santykių bylose“ (lenk. *Postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi*), straipsniai Nr. 453-458.

Latvijoje tėvystės (motinystės) nuginčijimą reguliuoja Latvijos Respublikos civilinis[40] (latv. *Latvijas Republikas civillikums*) (toliau LAT CK) ir Latvijos Respublikos civilinio proceso[41] (latv. *Latvijas Republikas civilprocesa likums)* (toliau LAT CPK) kodeksai. Analizuojant mūsų nagrinėjamo instituto vietą pasakytina, kad LAT CK institutas įtvirtintas pirmos kodekso dalies "Šeimos teisė“ (latv. *Ģimenes tiesības*), II skyriaus „Tėvų ir vaikų tarpusavio teisės ir pareigos“ (latv. *Vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumi*), pirmame poskyryje „Vaiko kilmės nustatymas“ (latv. *Bērna izcelšanās noteikšana*), straipsniai Nr. 146-160. LAT CPK atitinkamai B dalies „Teismo procesas pirmos instancijos teisme“ (latv. *Tiesvedība pirmās instances tiesā*), penkto padalinio „Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai“ (latv. *Atsevišķu kategoriju lietu izskatīšanas īpatnības*), 30 dalyje „Bylos susijusios su vaiko kilmės nustatymu“ (latv. *Lietas par bērna izcelšanās noteikšanu*). Straipsniai Nr. 245 – 250.

Estijoje analogišku pjūviu analizuojant minėtą institutą pasakytina, kad jis įtvirtintas Estijos Respublikos šeimos teisės įstatymo[42] (est. *Perekonnaseadus*) (toliau EST ŠĮ) 2 dalyje „Dėl giminystės atsirandančios teisės ir pareigos“ (est. *Sugulusest tulenevad õigused ja kohustused*), 7 skyriuje „Kilmės nustatymas“ (est. *Põlvnemise kindlakstegemine*). Straipsniai Nr. 82-95.

[38] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. 2016-09-23 Dz.U. 1964 Nr 9 poz. 59, USTAWA z dnia 25 lutego 1964 r. Prieiga internetu: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19640090059 (žiūrėta 2016-11-24).
[39] Kodeks postępowania cywilnego. 2016-10-31 Dz.U. 1964 Nr 43 poz. 296. tj. Dz.U. 2016 poz. 1822 . Prieiga internetu: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19640430296 (žiūrėta 2016-11-24).
[40]Latvijas Republikas civillikums. "Valdības Vēstnesis", 41, 20.02.1937. Prieiga internetu: http://likumi.lv/doc.php?id=225418 (žiūrėta 2016-11-24).
[41]Latvijas Republikas civilprocesa likums. "Latvijas Vēstnesis", 326/330 (1387/1391), 03.11.1998., "Ziņotājs", 23, 03.12.1998. Prieiga internetu: http://likumi.lv/doc.php?id=50500 (žiūrėta 2016-11-24).
[42]Perekonnaseadus, Riigikogu, Vastu võetud 18.11.2009, RT I 2009, 60, 395, jõustumine 01.07.2010. Prieiga internet:https://www.riigiteataja.ee/akt/110032016003?leiaKehtiv (žiūrėta 2016-11-24).

Procesinės normos įtvirtintos atitinkamai Estijos Respublikos civilinio proceso kodekso[43] (est. *Tsiviilkohtumenetluse seadustik*) (toliau – EST CPK) 11 dalies „Neieškininė teisena“ (est. *Hagita menetlus*), 56 skyriuje „Neieškininė teisena šeimos bylose“ (est. *Menetlus hagita perekonnaasjades*), 6 poskyryje „Asmens kilmės nustatymas ir ginčijimas įrašo apie tėvus po asmens mirties“ (est. *Isikust põlvnemise tuvastamine ja vanema kande vaidlustamine pärast isiku surma*). Straipsniai Nr. 579-583. Čia svarbu pridurti, kad procesinės normos reglamentuoja tik kilmės nuginčijimą tuo atveju, kai tėvystė (motinystė) bandoma nuginčyti jau mirusiam asmeniui.

Rusijoje mūsų analizuojamas institutas įtvirtintas Rusijos Federacijos šeimos kodekso[44] (rus. *Семейный кодекс*) (toliau RF ŠK) IV dalies „Tėvų ir vaikų teisės ir pareigos“ *(*rus. *Права и обязанности родителей и детей)*, 10 skyriaus „Vaikų kilmės nustatymas“ *(*rus. *Установление происхождения детей)* 52 straipsnyje pavadinimu „Tėvystės (motinystės) nuginčijimas“ *(*rus. *Оспаривание отцовства (материнства))*. Svarbu pabrėžti, kad Rusija neturi atskiro specialaus tėvystės nuginčijimo instituto reguliavimo Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekse[45].

Analizuojant mūsų nagrinėjamą institutą, pasakytina, kad aukščiau nurodytų teisės aktų struktūra ir sandara skiriasi nuo LR CK ir CPK. Pavyzdžiui LAT CK straipsniai nurodyti vien skaičiumi ir neturi savo pavadinimų. Analogiškai yra PL ŠGK bei PL CPK. Šiuo aspektu, LR CK ir CPK nesiskiria nuo Rusijos, Estijos, Latvijos (LAT CPK) minėtų teisės aktų, kur straipsniai yra ne tik sunumeruoti, bet ir turi savo pavadinimus, pavyzdžiui tokius kaip „Tėvystės (motinystės) nuginčijimas“ (*Оспаривание отцовства (материнства)*) (RF ŠK 52 str.). Tėvystės (motinystės) nuginčijimą reguliuojančių normų turinys ir forma taip pat skiriasi, todėl norint detaliai išanalizuoti minėtų valstybių institutus reikia sistemiškai juos ištirti, atsakant į klausimus, koks yra normų turinys, kokie asmenys turi teisę kreiptis dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo, kokios yra tėvystės (motinystės) nuginčijimo sąlygos ir pagrindai, kokie yra tėvystės (motinystės) nuginčijimo ribojimai, koks yra ieškinio senaties terminas, bei kokias kitas svarbias ypatybes turi minėtų valstybių vaiko kilmės nuginčijimo institutai.

[43] Tsiviilkohtumenetluse seadustik, Riigikogu, Vastu võetud 20.04.2005,RT I 2005, 26, 197, jõustumine 01.01.2006. Prieiga internetu: https://www.riigiteataja.ee/akt/122062016028 (žiūrėta 2016-11-24).

[44]Семейный кодекс Российской Федерации. Принят Гос. Думой 8 дек. 1995 г. Prieiga internetu: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102038925 (žiūrėta 2016-11-24).

[45] Гражданский процессуальный кодекс Рф. Принят Гос. Думой 23 окт. 2002 г. Prieiga internetu: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&link_id=0&nd=102078828&intelsearch=++%C3%D0%C0%C6%C4%C0%CD%D1%CA%C8%C9+%CF%D0%CE%D6%C5%D1%D1%D3%C0%CB%DC%CD%DB%C9+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%D0%CE%D1%D1%C8%C9%D1%CA%CE%C9+%D4%C5%C4%C5%D0%C0%D6%C8%C8&firstDoc=1. (žiūrėta 2016-11-24).

2.1. Asmenys, turinys teisę kreiptis dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo

Pradėsime analizę ir lyginimą nuo asmenų, kurie gali ginčyti vaiko kilmę, rato. Lietuvoje šie asmenys nurodyti LR CK 3.151 str. Pastarasis straipsnis įtvirtina, kad pareikšti ieškinį dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo gali:

- Asmuo, vaiko gimimo liudijime įrašytas kaip vaiko motina ar tėvas;
- Asmuo, vaiko gimimo liudijime neįrašytas kaip motina ar tėvas, bet laikantis save vaiko motina ar tėvu;
- Nepilnamečio vyro, vaiko gimimo įraše įrašyto kaip tėvas, tėvai ar globėjai (rūpintojai);
- Vaikas, sulaukęs pilnametystės;
- Nepilnametis, įgijęs visišką veiksnumą;
- Neveiksnaus ar ribotai veiksnaus šioje srityje asmens globėjai ar rūpintojai, jeigu jis yra įrašytas vaiko tėvu ar motina;
- Įpėdiniai mirusio vyro, kuris yra įrašytas tėvu, jeigu jis mirė nepasibaigus ieškinio senaties terminui, numatytam LR CK 3.152 straipsnyje, gali ginčyti tėvystę pareikšdami ieškinį.

Analizuojant LR CK 3.151 straipsnį, tikslinga pasakyti, kad asmenų ratas galiojančiame LR CK yra platesnis palyginus su aukščiau minėtu SŠK (59 str.), kuriame tokį ieškinį galėjo teikti tik asmuo įrašytas vaiko tėvu ar motina, bei pats vaikas sulaukęs pilnametystės. Kaip nurodo LR civilinio kodekso komentaro autoriai, tai padaryta „[...] siekiant nustatyti tikruosius giminystės santykius ir įgyvendinti vaiko teisę žinoti savo tėvus nuo pat gimimo (Jungtiniu Tautų vaiko teisių konvencijos 7 str. 1 d.) [...]“[46]. Svarbu pabrėžti, kad tėvu ar motina vaiko gimimo liudijime įrašytas asmuo gali ginčyti kito asmens ne tik tėvystę, bet ir motinystę. Pavyzdžiui susituokusi moteris turėdama atsitiktinių santykių pastojo, susilaukė vaiko, kurio tėvystė nuo sutuoktinio preziumuojama. Taigi, LR CK 3.151 str. 1 d. suteikia teisę ne tik vyrui ginčyti tėvystę, bet taip pat ir vaiko motinai.

Lenkijoje, Lenkijos Respublikos šeimos ir globos kodekse bei civilinio proceso kodekse nėra vieno straipsnio įtvirtinančio asmenų sąrašo, kurie gali kreiptis į teismą dėl vaiko kilmės ginčijimo. Minėtieji asmenys nurodyti bendrose normose reguliuojančiuose vaiko kilmę. Taigi, detali analizė rodo, kad pagal PL ŠGK šie asmenys gali kreiptis į teismą:

- Vaikas gali ginčyti tėvystę ar motinystę (PL ŠGK 61^{12} str. 2 d., 70 str. 1 d., 81 str.);
- Biologinė motina gali ginčyti motinystę (PL ŠGK 61^{12} str. 3 d.);

[46] Mikelėnas V., et.al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. III knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 290.

- Moteris, įrašyta vaiko motina, gali ginčyti motinystę ir tėvystę (PL ŠGK 61^{12} str. 4 d., 69 str. 1 d., 82 str. 2 d.);
- Tėvu įrašytas vyras gali ginčyti motinystę ir tėvystę (PL ŠGK 61^{12} str. 5 d., 63 str., 78 str. 1 d.);
- Tėvu įrašyto vyro psichikos ligos ar kito psichinio sutrikimo atveju, tėvystę gali ginčyti pastarojo teisėtas atstovas (PL ŠGK 64 str.);
- Vaiko palikuonys gali tęsti dalyvavimą byloje vietoje vaiko ginčijusio motinystę, jo mirties atveju (PL ŠGK 61^{15} str.);
- Prokuroras gali ginčyti vaiko kilmę, jeigu to reikalauja vaiko gerovė arba viešojo intereso apsauga (PL ŠGK 61^{16} str.).

Svarbu pažymėti, kad Lenkijoje, remiantis PL ŠGK, vaiko kilmės ginčijimas vyksta ne tik kreipiantis į teismą su ieškiniu dėl tėvystės ar motinystės nuginčijimo, bet tais atvejais, kai tėvystė yra įtvirtinta tėvystės pripažinimo pareiškimu, tai asmuo, kuris pripažino save tėvu, kreipiasi į teismą su ieškiniu dėl tėvystės pripažinimo panaikinimo. Atitinkamai, taip pat pagal PL ŠGK elgiasi ir vaikas bei motina, jeigu tėvystė nustatyta tėvystės pripažinimo pareiškimo pagrindu. Lietuvos teismų praktikoje pasitaikė byla, kurią svarbu paminėti dėl panašumo šiam reguliavimui[47]. Taigi, ieškovas kreipėsi su ieškiniu į teismą prašydamas pripažinti negaliojančiu sudarytą vienašalį sandorį – pareiškimą tėvystei pripažinti nuo jo sudarymo momento. Argumentavo, kad jis nėra biologinis vaiko tėvas, dėl to ginčo nėra, atsakovė iki santuokos sudarymo augino vaiką ir ieškovas ginčija tokį sandorį ne civilinio kodekso trečios, o pirmos knygos nuostatų pagrindu. Ieškovas teigė, kad suteikė atsakovės sūnui pavardę, civilinės metrikacijos skyriuje buvo įregistruotas kaip tėvas ne teismo sprendimu, o tik notaro patvirtinto pareiškimo pagrindu, tai ir išregistravimas turėtų būti atliekamas ta pačia tvarka. Tačiau toks ieškovo prašymas buvo atmestas. Teismas konstatavo, kad tėvystės pripažinimą ir nuginčijimą reglamentuoja specialiosios teisės normos, todėl nuginčyti pareiškimu pripažintą tėvystę galima tik įstatymo nustatyta tvarka. Ieškovas, prašydamas pripažinti negaliojančiu pareiškimą tėvystei pripažinti, iš esmės siekė nuginčyti tėvystę, kurią pats pripažino, nors žinojo, kad vaikas nėra jo sūnus. Esant tokioms aplinkybėms teismas pagrįstai nustatė terminą trūkumams pašalinti ir įpareigojo ieškovą išreikšti valią dėl tėvystės nuginčijimo, o kadangi ieškovas teismo įpareigojimų neįvykdė ir nepašalino nurodytų trūkumų, teismas pagrįstai laikė ieškinį nepaduotu ir grąžino jį ieškovui.

[47] Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-601-212/2016.

Taigi, palyginus Lietuvos ir Lenkijos reguliavimą aspektų dėl asmenų kurie gali kreiptis į teismą dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo, matome, kad PL ŠGK nenumato teisės ginčyti vaiko kilmės tėvu neįrašytam asmeniui, kuris save laiko biologiniu vaiko tėvu, kai tuo tarpu LR CK tokia teisė nustatyta. PL ŠGK taip pat nenumato galimybės ginčyti vaiko kilmės nepilnamečio asmens, įrašytu tėvu ar motina tėvams, globėjams (rūpintojams). Tačiau Lenkijoje tėvystę (motinystę) gali ginčyti tėvu ar motina įrašytas nepilnametis sulaukęs 16 metų (PL CPK 453^1 str.), kai Lietuvoje nepilnametis turi būti įgijęs visišką veiksnumą (emancipuotas). Pagal PL ŠGK tėvu įrašyto moters sutuoktinio neįgalumo (psichinės ligos ar kito psichinio sutrikimo) atveju, vaiko kilmę gali ginčyti tik teisėtas moters sutuoktinio atstovas ir gali ginčyti tik tėvystę, skirtingai nei Lietuvoje, kur LR CK įtvirtina teisę ne tik moters sutuoktinio atstovui, bet apskritai tėvu ar motina įrašytam neveiksnaus ar ribotai veiksnaus šioje srityje asmens atstovui ginčyti tiek tėvystę, tiek motinystę. Na, o kalbant apie įpėdinių galimybę ginčyti vaiko kilmę, tai kitaip nei numatyta LR CK, PL ŠGK nustato teisę tik mirusio pilnamečio vaiko, kuris yra iniciavęs bylą dėl *motinystės* nuginčijimo, palikuonims tą bylą tęsti vietoje jo (tėvystės nuginčijimo atveju tokia teisė nenumatyta), kai tuo tarpu LR CK nustato teisę įpėdiniams asmens įrašyto tėvu kreiptis į teismą su ieškiniu dėl tėvystės nuginčijimo ir po jo mirties. Dar vienas skirtumas yra tas, kad PL ŠGK tarp asmenų galinčių kreiptis dėl vaiko kilmės nuginčijimo tiesiogiai nurodytas prokuroras, kai tuo tarpu Lietuvos vaiko kilmės ginčijimo institute prokurorui tokia teisė nenumatyta. Tokie yra pagrindiniai skirtumai tarp Lietuvos ir Lenkijos reguliavimo aspektu asmenų galinčių kreiptis dėl vaiko kilmės ginčijimo.

Latvijoje teisinis reguliavimas turi keturias specialias teisės normas, įtvirtinančias kas turi teisę ginčyti tėvystę. Svarbu pažymėti, kad dvi iš jų įtvirtintos LAT CK, t.y. 149 str., 156 str. ir dvi iš jų įtvirtintos LAT CPK, t.y. 246 ir 247 str. Pastarajame išskirtos dvi grupės asmenų pagal tai, kas kokiu pagrindu gali ginčyti tėvystę: 246 str. nustato asmenis, kurie gali ginčyti tėvystę nustatytą tėvystės prezumpcijos būdu, o 247 str. nustato asmenis, kurie gali ginčyti tėvystę nustatytą tėvystės pripažinimo būdu. Taigi, apibendrinant minėtas normas, pagal Latvijos teisinį reguliavimą, teisę ginčyti tėvystę turi šie asmenys:

- Vaiko motinos sutuoktinis (LAT CK 149 str., LAT CPK 246 str. 1 d.);
- Asmuo pripažinęs tėvystę pareiškimu (LAT CK 156 str., LAT CPK 247 str. 1 d.);
- Vaiko motina ginčijanti tėvystės prezumpciją arba tėvystę nustatyta pareiškimu (LAT CK 149 str., 156 str., LAT CPK 246 str. 1 d., 247 str. 1 d.);
- Pilnametis vaikas ginčijantis tėvystės prezumpciją (LAT CK 149 str. LAT CPK 246 str. 1 d.);
- Pilnametis vaikas ginčijantis tėvystę nustatyta tėvystės pripažinimo pareiškimu po tėvų mirties (LAT CK 156 str., LAT CPK 247 str. 2 d.);

- Moters mirusio sutuoktinio tėvai ginčijantis tėvystės prezumpciją, jeigu moters sutuoktinis mirė nesužinojęs apie vaiko gimimą (LAT CK 149 str., LAT CPK 246 str. 2 d.);
- Įpėdiniai gali tęsti inicijuotą vaiko kilmės nuginčijimo bylą tais atvejais, jeigu ją inicijavęs moters sutuoktinis ar asmuo pripažinęs tėvystę savanorišku pareiškimu mirė nesulaukęs bylos išnagrinėjimo pabaigos. (LAT CK 149 str., 156 str., LAT CPK 246 str. 3 d., 247 str. 3 d.);
- Asmuo laikantis save vaiko biologiniu tėvu gali ginčyti tėvystės prezumpciją, išskyrus kai vaikas pradėtas dėl nusikalstamos amoralios seksualinės veikos, šiais atvejais:
  - Vaiko motina mirė gimdymo metu;
  - Vaiko motina ir jos sutuoktinis gyveno atskirai ne mažiau kaip 306 dienas iki vaiko gimimo (LAT CPK 149 str.);
- Asmuo save laikantis vaiko biologiniu tėvu, kuris ginčija tėvystę nustatytą tėvystės pripažinimo būdu, išskyrus kai vaikas pradėtas dėl nusikalstamos amoralios seksualinės veikos (LAT CK 156 str. LAT CPK 247 str. 1 d.)

Palyginus Lietuvos ir Latvijos reguliavimą matome, kad pagal LAT CK ir CPK galima ginčyti tik tėvystę. Apie motinystės ginčijimą LAT CK ir CPK nepasisako. Tuo tarpu Lietuvoje galima ginčyti tiek tėvystę, tiek motinystę. Toliau, pagal LAT CK ir CPK asmuo save laikantis biologiniu tėvu gali nevaržomai ginčyti tėvystę tik tuo atveju, kai tėvystė nustatyta savanorišku tėvystės pripažinimo pareiškimo būdu. Tais atvejais, kai tėvystė nustatyta tėvystės prezumpcijos būdu, asmuo save laikantis biologiniu vaiko tėvu gali kreiptis dėl tėvystės nuginčijimo išimtinai atvejais, kai vaiko motina mirė gimdymo metu arba jeigu vaiko motina ir motinos sutuoktinis iki vaiko gimimo gyvena atskirai ne mažiau kaip 306 dienas. LR CK tokiomis sąlygomis neriboja teisės asmeniui laikančiam save biologiniu vaiko tėvu kreiptis į teismą dėl vaiko kilmės nuginčijimo. Latvijos Respublikos civilinis ir civilinio proceso kodeksai nenustato teisės ginčyti tėvystę nepilnamečio tėvo tėvams, globėjams, rūpintojams. Lietuvoje tokia teisė įtvirtinta. Latvijoje vaikas sulaukęs pilnametystės gali ginčyti nevaržomai tik tėvystę, kuri nustatyta tėvystės prezumpcijos būdu, tuo tarpu jeigu tėvystė nustatyta pareiškimu, tai kaip keistai tai beatrodytų, pilnametis vaikas gali ginčyti tėvystę tik mirus tėvams. LAT CK ir CPK taip pat nenurodoma teisė ginčyti tėvystę nepilnamečiui įgijusiam veiksnumą. Nėra normos numatančios teisę ginčyti vaiko kilmę kitiems asmenims tuo atveju, jeigu tėvu ar motina įrašyti asmenys yra neveiksnūs. To negali daryti nei neveiksnaus asmens tėvai, globėjai, rūpintojai ir kt. Kodeksuose pabrėžiama, kad tokia teisė yra asmeninė ir niekam nepereina. Įpėdiniai, skirtingai nei Lietuvoje, gali tik tęsti bylą, jeigu asmuo kreipęsis dėl tėvystės nuginčijimo mirė nesulaukęs nagrinėjimo pabaigos. Inicijuoti tokios bylos jiems teisė nenumatyta. Bet mirusio sutuoktinio, kuris įrašytas tėvu, tėvai turi teisę kreiptis į teismą dėl tėvystės nuginčijimo, jeigu tėvas iki savo mirties nežinojo apie vaiko gimimą. Štai

tokie yra pagrindiniai skirtumai tarp Lietuvos ir Latvijos teisinio reguliavimo aspektu dėl asmenų galimybės ginčyti vaiko kilmę.

Sekanti lyginama valstybė – Estija. Vaiko kilmę ginčyti galinčių asmenų ratas nurodytas EST ŠĮ 91 str. ir EST CPK 579 str. Taigi, asmenys, kurie gali kreiptis dėl tėvystės nuginčijimo yra:

- Vyras, kuris įrašytas vaiko tėvu remiantis tėvystės prezumpcija ar pripažinęs tėvystę savanoriškai (EST ŠĮ 91 str. 1 d.);
- Vaiko motina (EST ŠĮ 91 str. 1 d.);
- Pilnametis vaikas (EST ŠĮ 91 str. 1 d.);
- Vyras, laikantis save biologiniu tėvu (EST ŠĮ 91 str. 1 d.);
- Atsižvelgiant į vaiko interesus, tėvystę ginčyti gali atsakingos srities ministras, jeigu yra pagrįstų duomenų, kad vaiko kilmė nėra iš asmens, kuris pripažino tėvystę pareiškimu (EST ŠĮ 91 str. 2 d.);
- Teisėtas nepilnamečio vaiko atstovas (Šeimos įstatymo 92 str. 2 d.);
- Neveiksnus pilnametis asmuo gali asmeniškai ginčyti tėvystę be teisėto atstovo sutikimo (EST ŠĮ 92 str. 2 d.);
- Įpėdiniai vyro įrašytu tėvu, jeigu šis mirė nesuėjus ieškinio senaties terminui (EST ŠĮ 93 str. 4 d.);
- Pareiškimą dėl vaiko gimimo akto įrašo ginčijimo, kuriame tėvu (motina) nurodytas asmuo jau yra miręs, gali paduoti asmuo, kurio kilmė ginčijama, jo rūpintojas arba miesto (kaimo) valdžia. (EST CPK 579 str. 2 d.);

Pirmiausia, lyginant Lietuvos ir Estijos tėvystės nuginčijimo institutą aspektu dėl asmenų, kurie gali kreiptis dėl tėvystės nuginčijimo, pasakytina, kad Estijos Respublikos šeimos įstatymas neįtvirtina teisės normų, kurių pagrindu galėtų būti ginčijama motinystė. Kalba eina tik apie tėvystės nuginčijimą. Taigi, biologinė vaiko motina negali ginčyti įtvirtintos motinystės, tuo tarpu LR CK tokią teisę numato. Atitinkamai kaip ir Lietuvoje, dėl tėvystės nuginčijimo gali kreiptis pilnametis vaikas, nepilnamečio vaiko teisėtas atstovas, įpėdiniai vyro įrašyto tėvu, jeigu šis mirė nepasibaigus ieškinio dėl tėvystės nuginčijimo senaties terminui. EST ŠĮ nenurodoma galimybė nepilnamečiam asmeniškai ginčyti tėvystę, kai LR CK nustato tokią teisę nepilnamečio emancipacijos atveju. Skirtingai nei Lietuvoje, tuo atveju, kai asmuo yra neveiksnus arba neveiksnus šioje srityje, jis gali ginčyti tėvystę asmeniškai be teisėto atstovo sutikimo. LR CK tokiais atvejais nustato teisę ieškinį paduoti globėjams ar rūpintojams ir tik tais atvejais, jeigu neveiksnus ar šioje srityje neveiksnus asmuo yra įrašytas vaiko tėvu ar motina vaiko gimimo liudijimo akte, tuo tarpu pagal EST ŠĮ svarbu, kad asmuo apskritai turėtų teisę kreiptis dėl tėvystės

nuginčijimo būdamas veiksnus, nesvarbu ar jis įrašytas vaiko tėvu (motina) ar ne. Taip pat svarbu pabrėžti, kad EST ŠĮ tiesiogiai įtvirtina teisę ginčyti tėvystę atitinkamos srities ministrui, jeigu yra pagrįstų duomenų, kad vaiko kilmė nėra iš to asmens, kuris pripažino tėvystę.

Paskutinė valstybė, kurios reguliavimą dėl asmenų turinčių teisę ginčyti vaiko kilmę apžvelgsime, yra Rusija. RF ŠK turi tik vieną straipsnį reglamentuojantį tėvystės (motinystės) nuginčijimą, t.y. 52 str. Kaip minėta anksčiau, specialių procesinių normų skirtų tėvystės (motinystės) nuginčijimui Rusijos Federacijos civilinio proceso kodeksas neturi. Taigi, remiantis RF ŠK 52 straipsnio 1 dalimi, asmenys, kurie gali kreiptis dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo yra:

- Asmuo įrašytas vaiko tėvu ar motina;
- Asmuo kuris faktiškai yra vaiko tėvu ar motina;
- Pilnametis vaikas;
- Nepilnamečio vaiko globėjas (rūpintojas);
- Neveiksnaus tėvo ar neveiksnios motinos globėjas;

Palyginus Lietuvos ir Rusijos reguliavimą minėtu aspektu, matome, kad pagal LR CK nepilnamečio vyro tėvai, globėjai (rūpintojai), kai nepilnametis vyras vaiko gimimo liudijime įraše įrašytas kaip vaiko tėvas, turi teisę ginčyti tėvystę, tuo tarpu pagal RF ŠK tokia teisė nepilnamečio vyro tėvams nenumatyta. RF ŠK 52 str. nenustatyta teisė ginčyti vaiko kilmės nepilnamečiui tėvui (motinai) nei pačiam, nei per teisėtus atstovus, iki kol sulauks pilnametystės. Rusijos reguliavimas nenumato galimybės inicijuoti ar tęsti bylą dėl vaiko kilmės nuginčijimo vaiko ar vaiko tėvais įrašytų asmenų įpėdiniams po jų mirties. Rusijos Federacijos šeimos kodekso 52 straipsnyje įtvirtintas asmenų ratas, kurie gali kreiptis dėl vaiko kilmės ginčijimo yra pats siauriausias ir mažiausiai detalizuotas iš lyginamų valstybių.

Apibendrinant, darome išvadą, kad Lietuvos reguliavime nurodyti asmenys kurie gali ginčyti vaiko kilmę iš dalies skiriasi nuo asmenų nurodytų lyginamų valstybių reguliavime, tačiau dalis sutampa. Visur tėvystę gali ginčyti asmenys įtvirtinti tėvu ar motina, bei pilnametis vaikas. Labai svarbu pažymėti, kad Latvijos ir Estijos reguliavimuose nėra normų reguliuojančių motinystės nuginčijimą, kai tuo tarpu Lenkijoje, Lietuvoje ir Rusijoje yra.

2.2. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo ieškinio senaties terminas

Sekantis pjūvis, per kurį bus lyginami institutai, yra vaiko kilmės nuginčijimo senaties terminas. Senatis - laiko tarpas, kuriam pasibaigus panaikinama ar suteikiama tam tikra teisė[48].

[48] *Didysis lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internetu http://www.lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp (žiūrėta 2016-12-07).

LR CK 1.125 str. 2 d. nustato, kad atskirų rūšių reikalavimams LR CK bei kiti Lietuvos Respublikos įstatymai nustato sutrumpintus ieškinio senaties terminus. Būtent taip ir yra su senaties terminu bylose dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo, taip kaip joms nustatytas specialus terminas ir jo skaičiavimo taisyklės, kurios nurodomos sekančiame mūsų analizuojamame straipsnyje – LR CK 3.152.

LR CK 3.152 str. 1 d. įtvirtina, kad kreiptis į teismą dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo nustatomas vienerių metų ieškinio senaties terminas. Šis terminas skaičiuojamas nuo tos dienos, kada asmuo, kuris kreipiasi į teismą, sužinojo apie ginčijamus duomenis, įrašytus vaiko gimimo įraše, arba paaiškėjo aplinkybių, duodančių pagrindą teigti, kad duomenys neatitinka tikrovės. Iš šios normos matome, kad senaties terminas yra vienas - vieneri metai. Šiam terminui yra nustatytos taisyklės dėl jo skaičiavimo tvarkos. Pirmiausia, pagal pastarąją normą, senaties termino skaičiavimo atspirties taškas yra diena, kada asmuo sužinojo apie ginčijamus duomenis įrašytus vaiko gimimo akte. Tai gali būti pavyzdžiui diena, kai jis pamatė vaiko gimimo liudijime esantį įrašą, jog jis yra vaiko tėvas. Antrasis atspirties taškas yra diena, kai paaiškėjo aplinkybės, duodančios pagrindą teigti, kad duomenys neatitinka tikrovės, kitaip tariant, asmuo sužinojo, kad tikrovė ir įrašas vaiko gimimo akte apie vaiko tėvą ar motiną nesutampa. Pavyzdžiui buitinio barnio metu vyro sutuoktinė išsidavė, kad jis nėra biologinis vaiko tėvas. Iki dabartinio LR CK galiojusiame ŠSK buvo įtvirtintas reguliavimas, nustatantis, kad ginčyti įrašą apie vaiko kilmę asmuo gali per vienerius metus nuo to laiko, kai jis sužinojo arba turėjo sužinoti apie įrašą. Pažymėtina, jog pastaruoju reguliavimu nepatikslinama ar asmuo turėjo sužinoti, kad įrašas neatitinka tikrovės. Tokiu atveju, moters sutuoktinis, įrašytas tėvu dėl tėvystės prezumpcijos, žinojęs apie įrašą nuo jo atsiradimo, praėjus metams nuo susižinojimo, netenka teisės ginčyti tėvystės, nepaisant to, kad galbūt tik daug vėliau jam tapo žinoma apie tokio įrašo neatitikimą tikrovei. Dabartinis LR CK sureguliuoja šį momentą ir pagal galiojančias normas asmeniui aiškiai įtvirtinta galimybė ginčyti tėvystę po informacijos apie nebuvimą biologiniu tėvu paaiškėjimo.

Antrąja CK 3.152 str. dalimi sureguliuojamas klausimas dėl senaties termino skaičiavimo tvarkos, kai asmuo būdamas nepilnametis ar neveiksnus, ar neveiksnus šioje srityje, sužinojo, jog yra įrašytas vaiko gimimo akte tėvu ar motina. Tokiu atveju ieškinio dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo senaties terminas yra skaičiuojamas nuo dienos, kai asmuo, kuris yra įrašytas vaiko tėvu ar motina, tapo pilnamečiu, o neveiksnumo atvejais – kai tapo veiksnus. Paprastai tariant, jeigu konkretus nepilnametis vyras sužinojo, jog yra įrašytas vaiko gimimo akte tėvu, tai nuo savo gimtadienio dienos, kai tampa pilnamečiu, turi vienerius metus laiko kreiptis į teismą su ieškiniu dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo. Arba jeigu asmeniui nustatytas neveiksnumas šioje srityje,

tai tapus veiksniu jis irgi per metus laiko gali pasinaudoti tokia teise. Prie pilnamečiu priskiriami asmenys, sudarę santuoką iki 18 metų bei emancipuoti[49].

Lenkijoje senaties terminas dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo yra įtvirtintas bendrose PL ŠGK normose reguliuojančiuose vaiko kilmės klausimus. Skirtingai nei LR CK, nėra vieno straipsnio nustatančio vieną senaties terminą. Taigi, štai kokie senaties terminai įtvirtinti Lenkijos reguliavime:

- Vaiko motina arba moteris vaiko gimimo liudijime įrašyta kaip vaiko motina, gali pateikti ieškinį dėl motinystės nuginčijimo per 6 mėnesius nuo vaiko gimimo akto išdavimo (PL ŠGK 61^{13} str. 1 d.);
- Moters sutuoktinis gali pateikti ieškinį dėl motinystės nuginčijimo per 6 mėnesius nuo dienos, kai sužinojo, jog moteris įrašyta gimimo liudijime nėra vaiko motina (PL ŠGK 61^{13} str. 2 d.);
- Vaikas gali pateikti ieškinį dėl motinystės nuginčijimo per 3 metus nuo dienos kai tapo pilnametis (PL ŠGK 61^{14} str. 1 d.);
- Moters sutuoktinis gali pateikti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo per 6 mėnesius nuo dienos, kai sužinojo, kad gimė vaikas (PL ŠGK 63 str.);
- Jeigu moters sutuoktinis ar vyras pripažinęs tėvystę pareiškimu tapo neveiksnus dėl psichikos ligos arba kito psichinio sutrikimo nesibaigus senaties terminui, tėvystę gali ginčyti jo teisėtas atstovas ir tokiu atveju 6 mėnesių senaties terminas skaičiuojamas nuo teisėto atstovo paskyrimo dienos, o jeigu teisėtas atstovas apie vaiko gimimą sužinojo vėliau (tėvystės pripažinimo atveju sužinojo vėliau apie tai, kad vyras nėra tėvas) – per 6 mėnesius nuo sužinojimo dienos. (PL ŠGK 64 str. 1 d., 81 str. 3 d.);
- Jeigu moters sutuoktinio ar vyro pripažinusio tėvystę teisėtas atstovas nesikreipė su ieškiniu į teismą dėl tėvystės nuginčijimo, tai tokiu atveju ieškinį gali pateikti pats sutuoktinis ar minėtas vyras per 6 mėnesius nuo veiksnumo atgavimo arba per 6 mėnesius nuo sužinojimo apie vaiko gimimą dienos (tėvystės pripažinimo atveju - nuo dienos, kai sužinojo jog jis nėra tėvas) (PL ŠGK 64 str. 2 d., 81 str. 3 d.);
- Vaiko motina gali teikti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo per 6 mėnesius nuo vaiko gimimo dienos (PL ŠGK 69 str. 1 d.);
- Vaikas gali pateikti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo, kai tėvu įtvirtintas jo motinos sutuoktinis, per 3 metus nuo dienos kai sulaukė pilnametystės (PL ŠGK 70 str. 1 d.);

[49] Mikelėnas V., et.al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. III knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 293.

- Vyras, kuris pripažino tėvystę, gali pateikti ieškinį dėl tėvystės pripažinimo negaliojimo per 6 mėnesius nuo dienos, kai sužinojo, kad vaikas nėra jo. (PL ŠGK 78 str. 1 d.);
- Vaikas gali pateikti ieškinį dėl tėvystės pripažinimo panaikinimo per 3 metus nuo dienos kai tapo pilnamečiu. (PL ŠGK 81 str. 2 d.);
- Motina turi teisę teikti ieškinį dėl tėvystės pripažinimo panaikinimo, tačiau nėra nurodomas senaties terminas šiuo atveju. (PL ŠGK 82 str. 2 d.);
- Senaties terminas nėra nustatytas prokuroro teisei reikšti ieškinį dėl tėvystės ginčijimo.

Apibendrinus PL ŠGK nustatytus senaties terminus dėl vaiko kilmės ginčijimo, pasakytina, kad jie yra du, t.y. 6 mėnesių arba 3 metų. 6 mėnesių senaties terminas taikomas biologinei vaiko motinai, motinai, moters sutuoktiniui ir vyrui pripažinusiam tėvystę, bei pastarųjų dviejų teisėtiems atstovams jų psichikos ligos ar kito psichinio sutrikimo atvejais. Čia svarbu pridurti, kad PL ŠGK skirtingiems subjektams nustato skirtingus senaties termino skaičiavimo pradžios momentus. Vaiko biologinei motinai ar moteriai įrašytai motina vaiko gimimo liudijime, senaties terminas ginčijant motinystę pradedamas skaičiuoti nuo vaiko gimimo liudijimo išdavimo dienos. Moters sutuoktiniui, ginčijančiam motinystę, senaties terminas skaičiuojamas nuo dienos, kai jis sužinojo, kad moteris nėra vaiko motina. Moters sutuoktiniui, ginčijančiam tėvystę nustatytą tėvystės prezumpcijos būdu, senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kai jis sužinojo apie vaiko gimimą, o jo sutuoktinė turi teisę ginčyti tėvystę nuo dienos, kai vaikas gimė. Vyrui, kuris tėvystę pripažino pareiškimu, senaties terminas skaičiuojamas nuo dienos, kai sužinojo, jog nėra vaiko tėvas. Sprendžiant iš PL ŠGK normų, motina norinti ginčyti tėvystę nustatytą pareiškimu nėra ribojama senaties terminu. Taip pat ir prokuroras norintis ginčyti tėvystę nėra ribojamas senaties terminu, jeigu to reikalauja vaiko gerovė ar viešojo intereso apsauga. 3 metų senaties terminas taikomas vaikui norinčiam ginčyti savo kilmę ir jis pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kai tapo pilnamečiu.

Latvijoje LAT CK sureguliuoja senaties terminą taip:

- Moters sutuoktinis gali ginčyti tėvystės prezumpciją per 2 metus nuo dienos, kai sužinojo jog nėra vaiko tėvas. Vaiko motina turi tokią pačią teisę (LAT CK 149 str.);
- Vaikas turi teisę ginčyti tėvystės prezumpciją ar tėvystės pripažinimą per 2 metus nuo dienos, kai tapo pilnamečiu (LAT CK 149 str., LAT CK 156 str.);
- Mirusio moters sutuoktinio tėvai turi teisę ginčyti tėvystės prezumpciją per 2 metus nuo dienos, kai sužinojo, jog jų vaikas nėra vaiko tėvas ir jis mirė apie tai nežinojęs (LAT CK 149 str.);

- Asmuo laikantis save vaiko tėvu turi teisę ginčyti tėvystės prezumpciją per du metus nuo dienos kai gimė vaikas (LAT CK 149 str.);
- Tėvystės pripažinimas gali būti ginčijamas asmens pripažinusio tėvystę per du metus nuo dienos, kai sužinojo aplinkybes paneigiančias tėvystę (LAT CK 156 str.);
- Asmuo laikantis save vaiko tėvu turi teisę ginčyti tėvystės pripažinimą per du metus nuo dienos, kai gimė vaikas (LAT CK 156 str.);

Tampa aišku, kad Latvijos reguliavimas įtvirtiną vieną senaties terminą dėl tėvystės ginčijimo, t.y. 2 metai. Tokiems subjektams kaip vaiko motina ar tėvas, senaties terminas skaičiuojamas nuo dienos, kai jie sužinojo apie tai, kad įrašas apie vaiko tėvystę neatitinka tikrovės, o asmeniui, kuris laiko save tėvu, terminas skaičiuojamas nuo dienos, kai gimė vaikas. Vaikui senaties terminas skaičiuojamas nuo dienos, kai tapo pilnamečiu.

Estijoje tėvystės nuginčijimo senatis įtvirtinta EST ŠĮ 93 straipsnyje, kurio pavadinimas yra „Tėvystės nuginčijimo terminas“. Straipsnio turinys toks:

- Tėvystė gali būti ginčijama teisme vienerių metų bėgyje nuo dienos, kai asmeniui turinčiam teisę ginčyti tėvystę tapo aiškios aplinkybės, esančios ginčijimo pagrindu (EST ŠĮ 93 str. 1 d.);
- Termino, nurodyto straipsnio 1 dalyje, eiga prasideda ne anksčiau vaiko gimimo ir ne anksčiau nei įsigalioja tėvystės pripažinimas (EST ŠĮ 93 str. 2 d.);
- Jeigu teisėtas nepilnamečio vaiko atstovas savalaikiai nenuginčijo tėvystės, tai vaikui tapus pilnamečiu, vaikas gali asmeniškai ginčyti tėvystę. Šiuo atveju senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo dienos, kai vaikui tapo aiškios aplinkybės esančios ginčijimo pagrindu, bet ne anksčiau dienos, kai vaikas tapo pilnametis. (EST ŠĮ 93 str. 3 d.);
- Jeigu vyras, kuris įtvirtintas tėvu remiantis santuoka su vaiko motina arba tėvystės pripažinimo pagrindu, mirė iki tėvystės nuginčijimo senaties termino pabaigos, tai jo įpėdinis gali ginčyti įrašą, kuriame miręs vyras įtvirtintas tėvu, vienerių metų bėgyje nuo jo mirties dienos. (EST ŠĮ 93 str. 4 d.);

Taip pat, svarbi norma reglamentuojanti tėvystės nuginčijimo senaties terminą yra įtvirtinta EST ŠĮ 91 str. 1 dalyje. Jos turinys yra toks:

- Ginčyti tėvystę turi teisę vyras, kurio tėvystė nustatyta remiantis santuoka su vaiko motina arba kuris tėvystę pripažino, o taip pat vaiko motina ir vaikas. Vienerių metų bėgyje nuo vaiko gimimo dienos tėvystę ginčyti taip pat turi teisę asmuo, kuris pareiškia esąs tėvas vietoje to vyro, kurio tėvystė nustatyta remiantis santuoka su vaiko motina, arba tėvystės

pripažinimu. Jeigu nuo vaiko gimimo dienos praėjo daugiau kaip metai, vyras, pareiškiantis esąs vaiko tėvu, gali ginčyti tėvystę su įregistruotu gyventojų registre vaiko tėvo ir motinos sutikimu. Jeigu tokio sutikimo nėra, teismas, atsižvelgdamas į vaiko interesus, gali duoti vyrui, laikančiam save vaiko tėvu, leidimą ginčyti nustatytą kito vyro tėvystę.

Apibendrinant Estijos senaties termino reguliavimą, pasakytina, kad bendras tėvystės nuginčijimo senaties terminas, kaip toks, yra 1 metai. Tačiau yra skirtingi termino skaičiavimo pradžios momentai. Bendras momentas yra, kai asmuo turintis teisę ginčyti tėvystę sužinojo apie aplinkybes, kurios yra tėvystės ginčijimo pagrindas. Kitas momentas yra, kai tėvystę ginčija asmuo, kuris laiko save vaiko tėvu. Jam nustatytas senaties terminas vieneri metai nuo vaiko gimimo dienos. Na ir galiausiai, tėvystę gali ginčyti ir vaikas sulaukęs pilnametystės per vienerius metus nuo dienos kai sužinojo aplinkybes, kurios yra tėvystės ginčijimo pagrindas arba jeigu jis sužinojo būdamas nepilnametis – tai per vienerius metus nuo dienos kai tapo pilnamečiu.

Kitokį senaties termino reguliavimą nei lyginamose valstybėse turi Rusija. Dabar galiojantis RF ŠK 52 str. neapriboja teisės ginčyti tėvystę (motinystę) specialiu ieškinio senaties terminu. Tačiau, jeigu ginčijama vaiko, gimusio iki 1996 m. kovo 1 d., kilmė, tai teismas turi turėti minty (kaip išaiškinama 1996 m. spalio 25 dienos Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo rezoliucijos Nr. 9 punkte 10)[50], kad iki RF ŠK galiojusio RTFSR santuokos ir šeimos kodekso[51] (toliau RTFSR SŠK) 49 str. 5 dalis nustatė, kad tėvystė (motinystė) gali būti ginčijama vienerių metų bėgyje nuo dienos, kai asmeniui įrašytam vaiko tėvu (motina) tapo žinoma, ar turėjo tapti žinoma apie atliktą vaiko kilmės įrašą. Būtent dėl to, jau galiojant RF ŠK (pakeitusiam RTFSR SŠK), Rusijos teismų

[50] Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации N 9 от 25 октября 1996 г. Prieiga internetu: http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=941 (žiūrėta 2016-12-12).

[51] Кодекс о браке и семье РСФСР. Ведомости Верховного Совета РСФСР от 1969 г. , N 32 , ст. 1086. Prieiga internetu: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102010117&rdk=&link_id=16&intelsearch=+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0 (žiūrėta 2016-12-12).

praktikoje yra atvejų, kai teismas, remdamasis minėta Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo rezoliucija, atsisakė tenkinti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo, taip kaip, pagal RTFSR SŠK buvo pasibaigęs ieškinio senaties terminas. Tuokart asmuo kreipėsi į Rusijos Federacijos Konstitucinį Teismą prašydamas pripažinti, kad RTFSR SŠK 49 str. 5 d. ir RF ŠK 169 str. 1 p. prieštarauja Rusijos Federacijos Konstitucijos[52] straipsniams Nr. 15 (3 d.), 19 (1 ir 2 d.), 23 (1 d.), 45 (1 d.), 46 (1 d.) ir 55 (3 d.), o taip pat tarptautiniams principams dėl apsaugos bei pagarbos privačiam ir šeimos gyvenimui. Ir Konstitucinis teismas atsisakė tenkinti V.V. Vorobjovo skundą, motyvuodamas, kad RTFSR SŠK nebegalioja nuo 1996 m. kovo 1 d., kai V.V. Vorobjovas kreipėsi tik 2006 m. o dėl RF ŠK 169 str. 1 p. teismas pareiškė, kad ši norma tik konkretizuoja bendrą naujojo įstatymo veikimo principą laike ir negali būti traktuojama kaip pažeidžianti pareiškėjo konstitucines teises[53]. Svarbu prisiminti, kad 2004 metais Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje Shofman prieš Rusiją, pripažino, kad vienerių metų nuo vaiko gimimo senaties terminas tėvystės nuginčijimo bylose, nustatytas RTFSR SŠK 49 str. 5 d. pažeidžia teisę į privatų sutuoktinio gyvenimą, kuris nėra biologinis vaiko tėvas. Kaip pažymėjo EŽTT, minėta RTFSR SŠK norma adekvačiai gina sutuoktinio interesus, kuris abejoja savo tėvyste nuo vaiko gimimo momento, bet nenustato galimybės sutuoktiniui, dėl pateisinančių priežasčių gyvenančiam atskirai, nustatyti biologinę tiesą po ilgesnio termino nei vieneri metai[54].

Taigi, matome, kad lyginamų valstybių teisės aktuose įtvirtintas skirtingas senaties terminas bei termino skaičiavimo tvarka. Jis varijuoja nuo pusės iki trijų metų, o Rusijos atveju – senaties terminas, kaip toks, vaiko kilmės ginčijimo bylose išvis nėra nustatytas. Iš pateiktų normų matome, kad teisės aktai taip pat numato ir skirtingus senaties termino skaičiavimo pradžios momentus, tam tikrais atvejais tai yra vaiko gimimo diena, sužinojimo apie vaiko gimimą diena, sužinojimo informacijos apie asmens nebuvimą biologiniu tėvu diena, tapimo pilnamečiu diena ir kt. Darome išvadą, kad tarp lyginamų valstybių nėra vieno „standartinio“ senaties termino, bei jo skaičiavimo tvarkos.

2.3. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo sąlygos

Lyginamų valstybių vaiko kilmės ginčijimo reguliavimuose matome įtvirtintas specialias šiems teisiniams santykiams sąlygas. Lietuvoje būtent tokias nustato LR CK 3.149 straipsnis.

[52] Конституция Российской Федерации. Принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г. Prieiga internetu: http://constitution.kremlin.ru/ (žiūrėta 2016-12-14).
[53]Определение Конституционного Суда Российской Федерации. 19 июня 2007 г. Prieiga internetu: http://doc.ksrf.ru/decision/KSRFDecision16519.pdf (žiūrėta 2016-12-12).
[54]Решение Европейского суда по правам человека. Леонид Шофман против России, Жалоба № 74826/01, 25 марта 2004 г. Prieiga internetu: http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rshofmancase.html. (žiūrėta 2016-12-12).

Pirmoji jų įtvirtinta straipsnio pirmoje dalyje ir nurodo, kad duomenis gimimo įraše apie vaiko motiną ar tėvą leidžiama nuginčyti tik teismo tvarka. Tai yra imperatyvi norma, nurodanti tik vieną galimą būdą nuginčyti vaiko kilmę. Svarbu pažymėti, kad vaiko kilmės nuginčijimas ir neteisingų vaiko gimimo įrašo duomenų ištaisymas yra du skirtingi dalykai. LR CK 3.313 straipsnis nurodo, kad civilinės būklės aktų įrašus atkuria, papildo ir ištaiso, jeigu dėl to yra pakankamas pagrindas ir nėra suinteresuotų asmenų ginčo, civilinės metrikacijos įstaigos. O esant ginčui – tai atliekama teismo sprendimu. Taigi, metrikacijos įstaigos gali redaguoti civilinės būklės akto įrašą remiantis civilinės būklės aktų registravimo taisyklių[55] XIII skyriaus nustatyta tvarka. Taisyklių 127 punktas įtvirtina, atvejus, kuomet civilinės būklės aktų įrašai taisomi, t.y. kai civilinės būklės akto įraše yra rašybos klaidų ar apsirikta (p.127.1.), arba buvo klaidų dokumente, kuriuo remiantis buvo įregistruotas civilinės būklės aktas, ir klaidingi duomenys tame dokumente yra ištaisyti (p.127.2.). Tačiau suinteresuotiems asmenimis, kurie kreipiasi į metrikacijos įstaigą dėl vaiko gimimo įrašo taisymo, paliekama teisė skųstis teismui dėl įstaigos darbuotojų veiksmų ištaisant ar atsisakant taisyti įrašus[56]. Pasak LR civilinio kodekso autorių, „ginčyti motinystę ar tėvystę teismo tvarka privaloma, kai vaiko gimimo įraše tėvų duomenys nurodyti griežtai laikantis įstatymo nustatytų taisyklių arba kai jie privalėjo būti įrašyti“[57]. Toks atvejis galimas, kai pavyzdžiui įregistruojant santuokoje esančios moters vaiko gimimą, Lietuvos civilinės metrikacijos kompiuterinė programa įvėlė klaidą ir vaiko gimimo įraše tėvu nenurodė moters sutuoktinio. Pagal Lietuvoje galiojančią tvarką, santuokoje gimusio vaiko tėvu laikomas vaiko motinos sutuoktinis (LR CK 3.140 str. 1 d.). Taigi, klaida turėtų būti ištaisyta, vaiko tėvu nurodant moters sutuoktinį. Ir kol tėvystė nenuginčyta, vaiko kilmė iš tėvo nei tėvystės pripažinimo pareiškimu, nei ieškinio tvarka - nenustatytina.

Taigi, tęsiant tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutų lyginimą, Lenkijos teisės aktuose, reguliuojančiuose vaiko kilmės ginčijimą, nėra imperatyvios normos, nurodančios, kad toks procesas galimas tik teismo tvarka. Tačiau nepaisant to, analizuojant normų turinį, akivaizdu, kad jokio kito alternatyvaus varianto nėra, tik kaip normose formuluojama taisyklė: „gali pareikšti ieškinį dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo“ (lenk. *może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa (macierzyństwa)*). Darbo autorius daro išvadą, kad Lenkijoje vaiko kilmės ginčijimas galimas tik teismine tvarka. Latvijoje yra speciali norma (LAT CK 148 str., LAT CPK 246 str.) nurodanti, kad tėvystės prezumpcija gali būti nuginčyta teisme, o analizuojant mums aktualaus skyriaus straipsnius, išaiškėja, kad tėvystė nustatyta pripažinimu nuginčytina irgi tik teisme. Estija

[55] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo. *TAR*, 2016-12-28, Nr. 29705.
[56] Mikelėnas V., et.al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. III knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 288.
[57] Ten pat. p. 288.

– taip pat niekaip kitaip nesureguliuoja klausimo dėl to, kokiu būdu galima ginčyti vaiko kilmę. EST CPK 579 str. nurodo, kad teismas ginčiją vaiko kilmės įrašą tik pareiškimo pagrindu. Nėra išskirtinė ir Rusija. RF ŠK 52 str. numato, kad įrašas apie tėvus gali būti nuginčytas tik teismo tvarka, to reikalaujant suinteresuotam asmeniui.

Akivaizdu, kad vaiko kilmės ginčijimas yra labai jautrus dalykas, bei turi ypatingą reikšmę tiek tėvams, tiek vaikams, ir šis klausimas gali būti sprendžiamas tik su aukščiausios kompetencijos teisininkų t.y. teisėjų priežiūra bei pagalba, ką patvirtina ir mūsų lyginamų valstybių reguliavimas.

Sekanti mūsų lyginama tėvystės nuginčijimo sąlyga įtvirtinta LR CK 3.149 str. 2 d. Ji nustato, kad duomenų vaiko gimimo įraše apie vaiko motiną ar tėvą, įrašytų remiantis įsiteisėjusiu ir galutiniu teismo sprendimu, nuginčyti negalima. Tokiam teismo sprendimui keliami du specialūs reikalavimai: jis turi būti įsiteisėjęs bei vėliau nepanaikintas, o duomenys apie tėvus gali būti išbraukti tik panaikinus teismo sprendimą[58].

Analizuojant mūsų lyginamų valstybių teisės aktus, pradedant Lenkija, pasakytina, kad PL CK ir PL CPK nėra specialios normos nurodančios, kad duomenų vaiko gimimo įraše apie tėvus, įrašytų remiantis įsiteisėjusiu ir galutiniu teismo sprendimu, nuginčyti negalima. Tačiau, tarp asmenų galinčių ginčyti vaiko kilmę, nėra asmens, kuris tėvu (motina) nustatytas teismo sprendimu. Iš čia darbo autorius daro išvadą, kad Lenkijoje yra ribojama teisė nuginčyti vaiko kilmę, kai ji nustatyta teismo sprendimo pagrindu. Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, egzistuoja imperatyvi norma. Ji įtvirtinta LAT CK 159 str. ir LAT CPK 247 str. 4 d. ir skamba analogiškai LR CK 3.149 str. 2 d. Estijos reguliavime tokia pati situacija kaip ir Lenkijoje. Tarp asmenų, galinčių ginčyti vaiko kilmę, neišskirtas asmuo, kuris tėvu (motina) nustatytas teismo sprendimu. Kitoks yra Rusijos reguliavimas. Pirmiausia, RF ŠK 51 str. 1 d. nurodoma, kad vaiko tėvais įrašomi asmenys, kurie yra sudarę tarpusavyje santuoką. Antroje straipsnio dalyje nurodoma, kad jeigu vaiko tėvai nėra susituokę, įrašas apie vaiko motina atliekamas remiantis motinos pareiškimu, o įrašas apie tėvą – remiantis bendru tėvo ir motinos pareiškimu, arba remiantis tėvo pareiškimu, arba tėvas įrašomas remiantis teismo sprendimu. Tuo tarpu sekančio straipsnio pirmoje dalyje nurodoma, kad įrašas apie tėvus atliktas remiantis 51 str. 1 ir 2 d. gali būti nuginčytas tik teismo tvarka. Šio darbo autorius daro išvada, kad Rusijoje vaiko kilmė, kuri nustatyta teismo sprendimu, gali būti nuginčyta.

[58] Mikelėnas V., et.al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. III knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 288.

2.4. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo pagrindai

Toliau lyginsime ir analizuosime tėvystės (motinystės) nuginčijimo pagrindus. Lietuvos reguliavime, jie yra įtvirtinti LR CK 3.150 straipsnyje. Kaip teigiama LR civilinio kodekso komentare, čia esantys pagrindai reikalingi norint pripažinti, kad duomenis vaiko gimimo įraše apie vaiko tėvą ar motiną neatitinka tikrovės[59]. Kitaip tariant, tai yra būtinieji elementai vaiko kilmės nuginčijimui. Taigi, pirmoje straipsnio dalyje nurodyta, kad nuginčyti tėvystę, kai vaikas gimė susituokusiems tėvams arba nepraėjus daugiau kaip trims šimtams dienų po santuokos pabaigos, galima tik įrodžius, kad asmuo negali būti vaiko tėvas. Šioje dalyje kalbama apie tėvystę, kuri nustatyta prezumpcijos būdu (LR CK 3.140 str.). Antroji straipsnio dalis nustato, kad nuginčyti motinystę ar tėvystę, pripažintą pareiškimu dėl tėvystės pripažinimo, galima tik įrodžius, kad vaiko motina ar tėvas nėra biologiniai tėvai. Pasak LR civilinio kodekso komentaro autorių, antrojoje dalyje įtvirtintas pagrindas skirtas ginčijant vaiko kilmę tais atvejais, kurie nėra aptarti pirmoje straipsnio dalyje[60]. Šio darbo autoriui kyla klausimas, kuom skiriasi pirmoje dalyje įtvirtinta taisyklė „*galima tik įrodžius, kad asmuo negali būti vaiko tėvas*“ nuo antroje dalyje įtvirtintos „*galima tik įrodžius, kad vaiko motina ar tėvas nėra biologiniai tėvai*“? Kaip išaiškina LR civilinio kodekso komentaro autoriai, skirtumas yra įrodymuose[61]. Tam, kad įrodyti, jog asmuo negali būti vaiko tėvas, LR CK 3.150 str. 1 d. nereikalauja vien mokslinių įrodymų, užtenka kitų faktų. „Pavyzdžiui, santuoka nutraukta todėl, kad moteris laukėsi kito vyro vaiko ir šitai nustatyta teismo sprendimu nutraukti santuoką, sutuoktinis, iki vaikas pradėtas, išvyko į tolimą šalį ir iki pat šiam gimstant nebuvo susitikęs su jo motina ir panašiai“[62] teigia autoriai. Valentinas Mikelėnas sako, kad aplinkybę, jog asmuo negali būti vaiko tėvas paprastai galima įrodyti paskyrus teismo ekspertizę, tačiau kartais tai yra akivaizdu: „pavyzdžiui, ieškovas pateikia įrodymų, kad jis pusantrų metų plaukiojo tolimojo plaukiojimo laivais arba atliko laisvės atėmimo bausmę ir negalėjo turėti lytinių santykių su vaiko motina...]“[63] sako jis. Tuo tarpu LR CK 3.150 str. 2 dalis reikalauja mokslinių įrodymų, taip kaip įrodinėjamas biologinio ryšio nebuvimas. Tam kad įrodyti, kad vaiko motina ar tėvas nėra biologiniai tėvai – būtina skirti teismo ekspertizę[64]. Vadovaujantis aukščiau pateiktais paaiškinimais, tampa aišku, kad esminis skirtumas tarp LR CK 3.150 str. įtvirtintų pagrindų yra tai, kad tėvystė nustatyta prezumpcijos būdu nuginčijama remiantis ne vien moksliniais įrodymais, skirtingai nuo motinystės ar tėvystės pripažintos pareiškimu. Šio darbo autoriaus nuomone, LR CK 3.150 straipsnyje įtvirtinti vaiko kilmės nuginčijimo pagrindai atrodo

[59] Ten pat. p.289.
[60] Ten pat. p.289.
[61] Ten pat. p.289.
[62] Ten pat. p.289.
[63] Mikelėnas V. *Šeimos teisė*. Vilnius, Justitia, 2009. p.325.
[64] Ten pat. p. 326.

neaiškiai ir painiai. Panagrinėkime mūsų lyginamų valstybių teisės aktus, ar jie įtvirtina panašius vaiko kilmės ginčijimo pagrindus.

Pirmiausia Lenkijos reguliavimas. PL ŠGK 61^{12} str. 1 p. įtvirtina, kad jeigu vaiko gimimo akte įrašyta moteris, kuri nepagimdė vaiko, *galima* ginčyti motinystę. PL ŠGK 67 str. nurodo, kad tėvystės nuginčijimas pasireiškia deklaravimu, kad moters sutuoktinis nėra vaiko tėvas. O taip pat PL ŠGK 81 str. 1 p. nustato, kad vaikas *gali* pateikti pareiškimą dėl tėvystės pripažinimo panaikinimo, jeigu pripažįstantis tėvystę vyras nėra jo tėvas. Iš pateiktų teisės aktų normų, matome, kad Lenkijos reguliavimas nenustato imperatyvo, kad vaiko kilmę galima nuginčyti tik tuomet, kai įrodoma, kad asmuo negali būti vaiko tėvas ar nėra biologinis tėvas (motina). PL ŠGK formuluotės labiau nustato tvarką, kad jeigu vaiko tėvas ar motina nėra tie asmenys, kurie pagimdė (pradėjo) vaiką, tuomet galima ginčyti kilmę. Kitaip tariant, nėra faktas, kad ji bus nuginčyta, net jeigu pareiškėjai ir įrodys biologinės tiesos nebuvimą. Tai paliekama spręsti teismui. Panašiai yra ir Latvijoje. LAT CK 149 str. reguliavimas įtvirtina, kad vaiko motinos sutuoktinis turi teisę ginčyti tėvystės prezumpciją nuo dienos, kada jam išaiškėjo, jog jis nėra vaiko „natūralus“ tėvas. Tokią pačią teisę turi vaiko motina, bei pats vaikas. LAT CK 156 str. nustato, kad teismas gali anuliuoti ir panaikinti tėvystės pripažinimą, jeigu asmuo, kuris pripažino vaiką kaip savo, negali būti vaiko „natūralus“ tėvas ir jį pripažino dėl klaidos, apgaulės, ar prievartos. Latvijos reguliavimas panašus į Lietuvos, tačiau vėlgi nėra tokio griežto imperatyvo, kad teismas gali nuginčyti vaiko kilmę tik jeigu asmuo negali būti tėvas (LR CK 3.150 str. 1 d.) arba asmuo nėra biologinis tėvas ar motina (LR CK 3.150 str. 2 d.). Formuluotė vėl suponuoja, kad teismas *gali* anuliuoti ir panaikinti tėvystės pripažinimą, bet nebūtinai taip bus. Estijos ir Rusijos tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutuose tokių pagrindų nerasta.

2.5. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo ribojimai ir kt. normos

Vienoks ar kitoks teismo sprendimas vaiko kilmės ginčijimo byloje gali negrįžtamai pakeisti tiek vaiko, tiek tėvų gyvenimą ir valstybės savo reguliavimuose taiko įvairius saugiklius, tam, kad išvengti nepageidaujamų padarinių (pvz. psichologinės vaiko traumos). Analizuojant vaiko kilmės nuginčijimo institutus nesunku pastebėti nemažą kiekį įvairių ribojimų, sąlygų, todėl, tikslu kuo išsamiau išnagrinėti tėvystės (motinystės) nuginčijimo normas, svarbu žinoti, kokios dar reikšmingos vaiko kilmės ginčijimo taisyklės įtvirtintos lyginamų valstybių reguliavimuose. Atkreiptinas dėmesys, kad šio darbo autorius sąmoningai šių normų nepriskyrė prie tėvystės (motinystės) nuginčijimo pagrindų ar sąlygų, taip kaip aukščiau pateiktos normos atitinkamose skyreliuose atrinktos atsižvelgiant į tuos pagrindus ir sąlygas, kurias nustato Lietuvos reguliavimas, sudarant galimybę nurodytas normas palyginti tiesiogiai. Taigi, grįžtant prie

užsienio reguliavimo, Lenkijos reguliavime įtvirtintos šios, autoriaus nuomone, reikšmingos normos:

- Motinystės nustatymas ir nuginčijimas nėra galimas po vaiko mirties (PL ŠGK 61[15] str.).
- Tėvystės nuginčijimas nėra galimas, jeigu vaikas gimė pagalbinio apvaisinimo pasėkoje, kuriam sutuoktinis davė sutikimą (PL ŠGK 68 str.).
- Po to, kai vaikas sulaukė pilnametystės, pareiškimas dėl tėvystės pripažinimo panaikinimo negali būti pateiktas nei vaiko motinos, nei vyro, kuris tėvystę pripažino (PL ŠGK 80 str.)
- Po vaiko mirties, tėvystės pripažinimo panaikinimas nėra galimas (PL ŠGK 83 str. 1 d.)

Latvijos reguliavime įtvirtintos tokios normos:

- Tėvystės ginčijimas turi būti proporcingas vaiko teisei į identitetą ir stabilią šeimos aplinką (LAT CK 148 str.).
- Tėvystės pripažinimo ginčijimas turi būti proporcingas vaiko teisei į identitetą ir stabilią šeimos aplinką (LAT CK 156 str.).
- Nagrinėjant ieškinį dėl vaiko kilmės, teismas turi priimti bet kokius įrodymus, kurių dėka galima pagrįsti, kad konkretus asmuo yra vaiko tėvas, arba paneigti tokį faktą. (LAT CK 157 str.)

Rusijos reguliavime įtvirtintos tokios normos:

- Asmens pripažinusio tėvystę pareiškimu reikalavimas dėl tėvystės nuginčijimo negali būti tenkinamas tuo atveju, jeigu pripažįstant tėvystę asmeniui buvo žinoma apie tai, kad jis nėra vaiko tėvas (RF ŠK 52 str. 2 d.)
- Sutuoktinis, įstatymo nustatyta tvarka, raštu davęs sutikimą dėl dirbtinio apvaisinimo metodo taikymo arba embriono implantacijos, neturi teisės ginčijant tėvystę remtis šiuo faktu. Sutuoktiniai, davę sutikimą dėl embriono implantacijos kitai moteriai, o taip pat surogatinė motina, po gimimo įrašo atlikimo neturi teisės ginčijant tėvystę ar motinystę remtis šiomis aplinkybėmis (RF ŠK 52 str. 3 d.).

Estijos reguliavime panašių normų, kurias autoriaus nuomone reikėtų pateikti šiame darbe, neaptikta.

2.6. Vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimas

Lietuvos vaiko kilmės nuginčijimo reguliavime įtvirtintas privalomas vaiko teisių apsaugos dalyvavimas (LR CK 3.153 str., LR CPK 398). Toks poreikis grindžiamas tuo, kad

nepilnametis asmuo yra lengvai pažeidžiamas ir negali tinkamai apginti savo interesus, o taip pat tokią pareigą nustato ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 4 straipsnis įtvirtindamas, kad kilus ginčui, nepilnamečio vaiko interesus turi saugoti ir ginti valstybė. Pasak Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, „vaiko teisių apsaugos institucija dalyvaudama byloje neturi įstatyme nustatytos pareigos įrodyti ar neigti faktus, kuriais grindžia savo reikalavimus bylos šalys. Institucijos uždavinys yra saugoti ir ginti vaiko interesus šiam likus be vieno ar abiejų tėvų nuginčijus tėvystę (motinystę), imtis priemonių, kad būtų apsaugotos vaiko teisės augti ir tobulėti deramomis sąlygomis“[65]. Tiesa, vaiko teisių apsaugos dalyvavimas yra būtinas kol vaikas, kurio kilmė yra ginčijama, nėra sulaukęs pilnametystės, nėra sudaręs santuokos ar emancipuotas[66]. Mūsų lyginamų valstybių vaiko kilmės nuginčijimo institutuose nėra įtvirtintos normos dėl privalomo kokios nors valstybinės vaiko teisių apsaugos tarnybos ar institucijos dalyvavimo nagrinėjant klausimą dėl vaiko kilmės. Lietuvos reguliavimas, šiuo aspektu, yra unikalus.

[65] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-421/2005.
[66] Mikelėnas V., et.al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. III knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 294.

3. SVARBIAUSIŲ SKIRTUMŲ ĮVERTINIMAS

Atlikus detalią literatūros, EŽTT praktikos, teisės aktų bei tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutų analizę, palyginus normas, išaiškėjo mūsų lyginamų valstybių reguliavimų skirtumai ir panašumai. Atsižvelgiant į magistrinio darbo užduotis bei tikslus, įvertinsime esminius skirtumus, bei šiuo pagrindu teiksime rekomendacijas dėl Lietuvos Respublikos vaiko kilmės nuginčijimo reguliavimo tobulinimo. Vertinant Lietuvos ir lyginamų valstybių institutų normas, kaip vertinimo kriterijus naudojamos EŽTT jurisprudencijoje suformuotos gairės.

3.1. Asmenys, turintys teisę kreiptis dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo

Vertinimą pradėsime nuo normų, reglamentuojančių asmenų teisę kreiptis į teismą dėl vaiko kilmės ginčijimo. Patogumo dėlei, nurodome pilną LR CK straipsnio tekstą.

3.151 straipsnis. Asmenys, turintys teisę kreiptis dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo

1. Pareikšti ieškinį dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo gali asmuo, vaiko gimimo akto įraše įrašytas kaip vaiko motina ar tėvas, asmuo, vaiko gimimo įraše neįrašytas kaip motina ar tėvas, bet laikantis save vaiko motina ar tėvu, nepilnamečio vyro, vaiko gimimo įraše įrašyto kaip tėvas, tėvai ar globėjai (rūpintojai), vaikas, sulaukęs pilnametystės, ar nepilnametis, įgijęs visišką veiksnumą.

2. Jei vaiko motina ar tėvas yra neveiksnūs šioje srityje arba ribotai veiksnūs šioje srityje, pareikšti ieškinį gali jo globėjai ar rūpintojai.

3. Pareikšti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo vyrui, kuris yra miręs, gali jo įpėdiniai, jeigu asmuo, įrašytas kaip vaiko tėvas, mirė nepasibaigus ieškinio senaties terminui, numatytam šio kodekso 3.152 straipsnyje.

Nesunku pastebėti, kad LR CK 3.151 str. leidžia paduoti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo labai plačiam asmenų ratui, tačiau tuo pat metu, autoriaus nuomone, nepagrįstai riboja tam tikrų asmenų teisę padaryti tą patį vien tik dėl ydingos teksto formuluotės. Pirmiausia, tai pasakytina apie pirmoje straipsnio dalyje įtvirtintą formuluotę „[...]nepilnamečio vyro, vaiko gimimo įraše įrašyto kaip tėvas, tėvai ar globėjai (rūpintojai) [...]“. Darbo autoriaus nuomone, šia dalimi apribota teisė teikti ieškinį nepilnametės moters, vaiko gimimo įraše įrašytos kaip motina, tėvams ar globėjams (rūpintojams). Juk pilnametei motinai tokia teisė suteikiama. Sumodeliuokime situaciją, kai nepilnametė pagimdė vaiką ligoninėje, o ligoninės personalo darbuotoja (-s) (sąmoningai ar nesąmoningai) sukeitė naujagimius. Ir atsiradus pagrįstų abejonių dėl vaiko kilmės

(pavyzdžiui, vaikas yra akivaizdžiai nepanašus į abu tėvus, galimai net kitos rasės), nei nepilnametei, nei jos tėvams ar globėjams (rūpintojams) LR CK 3.151 str. nesuteikia teisės ginčyti vaiko kilmės. Taip, praktikoje tokių atvejų darbo autoriui nepavyko rasti, tačiau niekada negalima atmesti tokios galimybės. Taigi, jeigu jau LR CK nustato tokį platų asmenų ratą, tai ir 3.151 straipsnio pirmos dalies formuluotę „[...]nepilnamečio vyro, vaiko gimimo įraše įrašyto kaip tėvas, tėvai ar globėjai (rūpintojai) [...]“ siūlytina modifikuoti į „[...]nepilnamečio asmens, vaiko gimimo įraše įrašyto kaip tėvas ar motina, tėvai ar globėjai (rūpintojai) [...]“.

Apie straipsnio antrą dalį, pasakytina, kad neveiksnaus ar ribotai veiksnaus asmens šioje srityje teisė ginčyti vaiko kilmę taip pat yra ribota (LR CK 3.151 str. 2 d.). Tai yra todėl, kad toks asmuo gali ginčyti tėvystę (motinystę) per globėjus ar rūpintojus tik tais atvejais, kai jis yra įrašytas tėvu ar motina vaiko gimimo įraše. Tačiau jeigu jis yra biologinis vaiko tėvas ar motina, o jo tėvystė ar motinystė nėra įtvirtinta vaiko gimimo įraše – jis netenka galimybės ginčyti vaiko kilmės, nebent jis atgautų veiksnumą ar taptų veiksnus šioje srityje. Autoriaus nuomone, toks asmens teisių varžymas yra ydingas, taip kaip šiuo atveju teisė ginčyti vaiko kilmę grindžiama įrašu vaiko gimimo akte. Toks ribojimas primena minėtą SŠK 59 normos trūkumą. Todėl, jeigu jau nustatyta teisė ginčyti tėvystę įrašytam į vaiko gimimo liudijimą asmens atstovui, tai LR CK 3.151 str. 2 d. siūlytina modifikuoti: „Jei vaiko motina ar tėvas yra neveiksnūs šioje srityje arba ribotai veiksnūs šioje srityje, pareikšti ieškinį gali jo globėjai ar rūpintojai“ į „ Jei vaiko motina ar tėvas, ar asmuo save laikantis vaiko motina ar tėvu, yra neveiksnūs šioje srityje arba ribotai veiksnūs šioje srityje, pareikšti ieškinį gali jo globėjai ar rūpintojai“.

Taip pat svarbu pasakyti, kad autoriaus nuomone ir trečioji LR CK 3.151 straipsnio dalis reikalauja tobulinimo. Ji leidžia suprasti, kad tėvu įtvirtinto mirusio vyro įpėdiniai gali kada tik nori pareikšti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo (kitaip tariant jie nėra ribojami laike). Svarbu, kad vyras būtų miręs nepasibaigus ieškinio senaties terminui, numatytam LR CK 3.152 str. Tokia normos formuluotė yra prieštaringa, taip kaip LR civilinio kodekso komentare aiškinama, jog įpėdiniai gali pasinaudoti tokia teise tik jeigu nėra pasibaigęs ieškinio senaties terminas, kuris skaičiuojamas nuo tada, kai miręs vyras sužinojo apie jo įtvirtinimą tėvu vaiko gimimo įraše[67]. Grįžtant prie LR CK 3.151 str. 3 dalies, čia nėra nurodomas toks ribojimas, taip kaip tekste yra aiški sąlyga konkrečiai teisei atsirasti, t.y. mirusio vyro įpėdiniai gali pateikti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo „[...] jeigu vyras mirė nepasibaigus senaties terminui[...]“. Akivaizdu, kad LR CK 3.151 str. 3 d. tobulintina, bei autoriaus nuomone, teisinio aiškumo dėlei, siūlytina papildyti minėtą straipsnio dalį tokiu prierašu pabaigoje: „Įpėdiniai tokia teise gali pasinaudoti iki šio termino pabaigos“.

[67] Mikelėnas V., et.al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. III knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 292.

Vertinant skirtumus dėl asmenų tarp Lietuvos ir lyginamų valstybių pasakytina, kad Lietuvos asmenų ratas yra bene plačiausias, ir autoriaus nuomone, sudarymas galimybės ginti savo pažeistas teises yra teigiamas dalykas. Mūsų analizuotose EŽTT bylose (Kroon ir kiti prieš Olandiją, Mizzi prieš Maltą) teismas leido suprasti, kad asmeniui turi būti suteikta bent viena galimybė pasinaudoti teise apginti savo pažeistas teises ir tokios galimybės atėmimas yra neproporcinga priemonė atsižvelgiant į saugomus interesus. Tačiau vėlesniuose EŽTT sprendimuose teismas teigė, kad konvencijos dalyvės turi platesnę apsisprendimo laisvę dėl spėjamo tėvo galimybės ginčyti tėvystę nustatymo (Anayo prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 20578/07), kitaip tariant, teismas pateisina tam tikrus ribojimus dėl galimybės kreiptis dėl vaiko kilmės ginčijimo. Nepaisant to, šio darbo autoriaus nuomone, geriau palikti bent vieną galimybę kreiptis į teismą dėl vaiko kilmės nuginčijimo negu visai ją atimti. O jau klausimas, ar teismas turi tenkinti tokį reikalavimą nuginčyti vaiko kilmę, turi būti, autoriaus nuomone, vertinamas kiekvieną kartą individualiai, atsižvelgiant į esamas aplinkybes bei geriausią santykį tarp suaugusiųjų ir vaiko interesų.

Lyginamų valstybių reguliavime matėme, kad vaiko kilmės ginčijimo institutuose įtvirtintų asmenų sąraše yra ir prokurorai, kurie, jeigu reikalauja vaiko gerovė ar viešojo intereso apsauga, gali ginčyti vaiko kilmę. Atsižvelgiant į tai, pasakytina, kad LR CPK 49 str. numato teisę prokurorui reikšti ieškinius ginant viešąjį interesą, tik reikia pažymėti, kad Lietuvos teismų praktikoje nėra tokio precedento, kuomet dėl vaiko kilmės nuginčijimo į teismą kreiptųsi prokuroras.

3.2. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo ieškinio senaties terminas

Vaiko kilmės ginčijimo senaties terminas, kaip minėta darbe, Lietuvoje yra skirtingas negu kitose mūsų lyginamose valstybėse. Kalbant apibendrintai, Lietuvoje terminas šios kategorijos bylose yra vieneri metai, Lenkijoje 6 mėnesiai arba 3 metai, priklausomai kas nori pasinaudoti teise ginčyti vaiko kilmę. Latvijoje terminas yra 2 metai, Estijoje, kaip ir Lietuvoje vieneri metai. Rusijoje, skirtingai, negu visos mūsų lyginamos valstybės, nuo naujojo RF ŠK įsigaliojimo dienos (1996 m. kovo 1 d.) nėra normos nustatančios senaties termino šios kategorijos byloms. EŽTT savo jurisprudencijoje senaties terminą vertina kaip instrumentą, kuris padeda palaikyti šeimos stabilumą ir užtikrina vaiko teisių apsaugą. Svarbu, kad šis instrumentas būtų taikomas teisingai, nes atvejis, kai buvo atimta galimybė ginčyti tėvystę dėl senaties termino suėjimo, kuris skaičiuotas nuo vaiko gimimo momento, o ne nuo tada, kai asmeniui atsirado abejonės ar jis sužinojo nesąs biologiniu vaiko tėvu, buvo pripažintas neproporcinga priemone saugomiems interesams (2005 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Shofman prieš Rusija, pareiškimo Nr.

74826/01). Taip pat svarbu, kad senaties terminas nebūtų per trumpas, taip kaip byloje Mizzi prieš Maltą (2006 m. sausio 12 d. sprendimas, pareiškimo Nr. 26111/02), pusės metų terminas buvo pripažintas per griežta ir nebūtina priemone demokratinėje visuomenėje. Šio darbo autoriaus nuomone, atsižvelgiant į tai, kad keliose bylose teismas pateisino vienerių metų senaties terminą kaip proporcingą priemonę, darytina išvada, kad vieneri metai yra optimalus termino ilgis, kuris gali būti taikomas šios kategorijos byloms. Taip pat, EŽTT pateisina ir skirtingiems subjektams taikomą skirtingo ilgio senaties terminą, arba apskritai termino netaikymą vieniems bei taikymą kitiems subjektams, kaip tai buvo pažymėta 1984 m. lapkričio 18 d. sprendime Rasmussen prieš Daniją (pareiškimo Nr. 8777/79). Taigi, autoriaus nuomone, Lietuvoje taikomas vienerių metų ieškinio senaties terminas yra tinkamo ilgio, jis neprieštarauja EŽTT praktikoje nustatytoms gairėms, todėl poreikio jį keisti nėra. Dėl ieškinio senaties termino skaičiavimo pradžios momento, Lietuvos reguliavimas, taip pat atitinka užsienio ir EŽTT „standartus“.

Kalbant apie ieškinio senaties termino taikymą, atsiranda daugiau klausimų. Lietuvos teismų praktikoje pasitaikė ydingi atvejai, kai teismai savo iniciatyva taikydavo ieškinio senatį, nors pagal LR CK 1.126 str., reikalavimą apginti pažeistą teisę teismas priima nagrinėti nepaisant to, kad ieškinio senaties terminas pasibaigęs, o ieškinio senatį taiko tik tuo atveju, kai to reikalauja ginčo šalis. Pavyzdžiui 2008 metais ieškovas kreipėsi į teismą dėl tėvystės nuginčijimo. Jis teigė, kad likus metams iki vaiko gimimo susitikinėjo su atsakove, artimai bendravo, pradėjo kartu gyventi. 1997 m. gimus dukrai pareiškimu pripažino tėvystę. Vėliau, t.y. 2006 metais, šalys pradėjo gyventi atskirai ir atsakovė pareiškė ieškovui, kad jis nėra dukros tikrasis tėvas. Taigi, ieškovas kreipėsi į teismą dėl tėvystės nuginčijimo. Šiaulių rajono apylinkės teismas ieškinį atmetė, motyvuodamas, kad ieškovas nuo pat vaiko gimimo turėjo įtarimų dėl vaiko kilmės, kad ieškovas pats pripažino faktą, jog atsakovė dar prieš įregistruojant vaiką jam pasakiusi, kad jis nėra tėvas, o taip pat teismas pažymėjo, kad tarp ieškovo ir vaiko susiformavo emociniai ryšiai. Teismas taikė sutrumpintą vienerių metų ieškinio senaties terminą ir konstatavo, kad ieškovas praleido senaties terminą tėvystei ginčyti ir neprašė jo atnaujinti. Svarbu pažymėti, kad byloje nėra duomenų apie tai, kad atsakovė būtų prašiusi taikyti ieškinio senatį. Apeliacinės instancijos teismas sprendimą paliko nepakeistą[68]. Taip pat, teismų praktikoje yra svarbus ir nevienareikšmis precedentas dėl senaties termino atnaujinimo mums aktualios kategorijos byloje[69]. Ieškovė, būdama santuokoje su kitu vyru, 1995 metais pagimdė sūnų, kurio tikrasis tėvas yra atsakovas. Vaiko gimimo įraše tėvu buvo nurodytas ieškovės sutuoktinis, kuris nėra vaiko tėvas. 2003 metais Klaipėdos miesto apylinkės teismas nutraukė ieškovės santuoką ir jos buvusiam sutuoktiniui

[68] Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-349-44/2008

[69] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-312/2010.

nustatė prievolę mokėti išlaikymą nepilnamečiams vaikams. 2005 metais ieškovė kreipėsi į teismą su ieškiniu dėl tėvystės nuginčijimo ir tėvystės nustatymo. Prašė teismo, kad būtų panaikintas įrašas kuriame vaiko tėvu nustatytas jos buvęs sutuoktinis, bei prašė nustatyti, kad vaiko tikrasis tėvas yra atsakovas. Tuo tarpu atsakovas prašė ieškinį atmesti kaip nepagrįstą ir pareikštą praleidus CK 3.152 straipsnio 1 dalyje nustatytą vienerių metų ieškinio senaties terminą kreiptis į teismą dėl tėvystės nuginčijimo. Teigė, kad ieškovė nuo pat pastojimo žinojo, kad atsakovas yra biologinis tėvas, tačiau ieškinį pareiškė praėjus beveik dešimt metų po vaiko gimimo (2005 m.). Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atnaujino senaties terminą, bei išaiškino, kad kaip ir kiekvienas klausimas, susijęs su vaiko teisėmis ir interesais, senaties termino klausimas turi būti sprendžiamas prioritetą teikiant vaiko interesams. Svarbu atkreipti dėmesį, kad LR CK 1.131 str. 2 d. įtvirtina, jog teismas atnaujina praleistą senaties terminą, kai jis praleistas dėl svarbios priežasties. O šioje byloje teismas atnaujino terminą ne dėl to, kad jis praleistas dėl svarbios priežasties, bet atnaujino vardan svarbaus tikslo – vaiko interesų. Šio darbo autoriaus nuomone, toks teismo sprendimas vertintinas prieštaringai dėl neatitikimo civilinio kodekso reguliavimui. Kitoje, iš esmės identiškų aplinkybių byloje[70], kurioje buvo pateiktas reikalavimas nuginčyti vaiko tėvystę ir nustatyti atsakovo tėvystę, teismas atnaujino senaties terminą, nors atsakovas prašė taikyti senatį. Skundžiant teismo sprendimą, atsakovas teigė, kad CK 3.152 str. 1 d. įtvirtintas vienerių metų senaties terminas reikalavimams dėl tėvystės nuginčijimo pareikšti, atnaujintas pagrindus jį vaiko interesais, ir dėl tokios teismų praktikos tėvystės nuginčijimo bylose ieškinio senaties terminas tampa išvis nebeaktualus. Į ką teismas atsakė, kad kasatoriaus argumentai yra nepagrįsti, nes, šioje byloje buvo sprendžiamas ne tik tėvystės nuginčijimo, bet ir nustatymo klausimas, kuriam ieškinio senatis nėra taikoma, todėl, siekiant užtikrinti vaiko teisę žinoti savo kilmę ir atsižvelgiant į tai, kad socialinės, teisinės tėvystės išsaugojimu nėra suinteresuotas nei ieškovės sutuoktinis, nei vaikas, ieškinio senaties terminas buvo atnaujintas teisėtai. Taigi, kyla keblumų su ieškinio senaties taikymu bylose, kur keliamas dvigubas reikalavimas t.y. esamą tėvystę nuginčyti, bei naują tėvystę nustatyti. Šio darbo autoriaus nuomone, teisinio aiškumo dėlei, LR CPK tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutą reikėtų papildyti norma, kuri sureguliuotų klausimą kas negali reikalauti taikyti ieškinio senatį. Iš nurodytos teismų praktikos yra aišku, kad tėvystės nuginčijimo senatį prašo taikyti asmenys, kurie siekia išvengti įtvirtinimo tėvu bei iš čia atsirandančių pasekmių (pvz. prievolės teikti išlaikymą). Taigi, darbo autoriaus nuomone, LR CPK papildytinas norma, kuri nurodytų, kad „*tėvystės nuginčijimo byloje prašyti taikyti ieškinio senaties terminą neturi teisės asmuo, į kurį nukreiptas reikalavimas dėl tėvystės nustatymo*“. Toks reguliavimas atitiktų tiek Lietuvos teismų, tiek EŽTT praktiką.

[70] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-596/2013.

Kalbant apie dvigubą reikalavimą (t.y. nugińčyti ir nustatyti tėvystę), tai svarbu žinoti, kad LAT yra išaiškinęs, jog „[...] sprendžiant dėl tėvystės nugińčijimo, taip pat turi būti siekiama užtikrinti, kad vaikas neliktų be tėvo, t.y. tėvystės nugińčijimas turėtų būti taikomas, siekiant nustatyti tikrąją vaiko kilmę [...][71]; „[...]ginčijant tėvystę kartu turėtų būti keliamas reikalavimas nustatyti kito asmens tėvystę“[72]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2016 m. birželio 22 d. byloje dėl tėvystės nugińčijimo ir nustatymo, priėmė nutartį[73], kurioje pakartojo aukščiau pateiktą išaiškinimą dėl tėvystės nugińčijimo taikymo siekiant nustatyti tikrąją vaiko kilmę, o taip pat akcentavo keletą šiam darbui svarbių momentų. Bylos aplinkybės yra šios: ieškovė kreipėsi į teismą siekdama nugińčyti dukros tėvystę bei kartu teismo prašė nustatyti, kad dukros tėvas yra kitas asmuo. Atsakovas, sužinojęs, kad ieškovė kreipėsi į teismą, pateikė priešieškinį ir irgi prašė nugińčyti tėvystę. Kauno apylinkės teismas reikalavimus dėl tėvystės nugińčijimo ir tėvystės nustatymo išskyrė į dvi bylas. Išnagrinėjęs visas aplinkybes bei faktus, teismas nustatė, kad tarp vaiko ir atsakovo susiformavęs artimas ryšys ir kad ieškinio ir priešieškinio tenkinimas padarytų ypač didelę žalą mergaitei, todėl sprendė, kad remiantis vaiko interesais - reikalavimai atmestini. Ieškovė ir atsakovas pateikė apeliaciją, bet Kauno apygardos teismas sprendimą paliko nepakeistą. Atsakovas pateikė kasacinį skundą. Taigi, LAT perdavė bylą iš naujo nagrinėti pirmos instancijos teismui, pateikęs šiuos, svarbius mūsų darbui, išaiškinimus: „Pirmosios instancijos teismas [...] nutartimi nuspręsdamas ieškovės reikalavimus dėl tėvystės nugińčijimo ir tėvystės nustatymo išskirti ir nagrinėti atskirose bylose, nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos dėl tokių reikalavimų nagrinėjimo vienoje byloje [...]“[74]; „Konvencijos 8 straipsnio procesiniu aspektu spręstina dėl tėvystės nugińčijimo ir nustatymo klausimų sprendimo vienoje byloje, nes, nustatant socialinės tėvystės faktą, itin svarbu išsiaiškinti, ar vaikas turi tikrąjį biologinį tėvą, ar įmanoma jį nustatyti, ir kt.“[75]; „[...]paprastai vaiko kilmė yra grindžiama giminyste, t. y. vaiko ir tėvų kraujo ryšiu, tačiau svarbiausia yra ne biologinės tiesos, o vaiko tėvų, galinčių pasirūpinti vaiku ir užtikrinti jo ugdymą, nustatymas“[76]; „Visi su tėvystės nugińčijimu, nustatymu susiję klausimai turi būti sprendžiami įvertinus visus naujai kuriamo santykio aspektus iš vaiko perspektyvos“[77]; „[...] esant įrodymui (ekspertizės išvadai), jog kasatorius nėra biologinis vaiko tėvas ir vaiko motina nurodo

[71] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460/2007.
[72] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 02 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-304/2010.
[73] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-321-687/2016.
[74] Ten pat.
[75] Ten pat.
[76] Ten pat.
[77] Ten pat.

spėjamą vaiko tėvą, vaikas nori žinoti savo kilmę, teismas tokiu atveju turi spręsti tėvystės nuginčijimo ir nustatymo klausimus, atsižvelgdamas į vaiko interesus“[78].

Apibendrinant, galima teigti, kad LAT yra suformavęs gaires, nurodančias, kad teikiant reikalavimą dėl tėvystės nuginčijimo, kartu turėtų būti keliamas reikalavimas nustatyti kito asmens tėvystę, bei abu reikalavimai nagrinėtini vienoje byloje. Autoriaus nuomone, šios gairės yra pažangios ir tinkamai papildo Lietuvos Respublikos vaiko kilmės nuginčijimo institutą.

3.3. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo sąlygos

Lietuvoje įtvirtintos tėvystės nuginčijimo sąlygos nėra išskirtinės nuo mūsų lyginamų valstybių. Iš esmės tik Rusijos reguliavimas yra dalinai kitoks. Pirmiausia, nei vienoje iš mūsų lyginamų valstybių negalima nuginčyti vaiko kilmės kitu būdu, kaip tik per teismą. Toks reguliavimas rodo šių teisinių santykių svarbą ir jis atitinka tiek tarptautinių dokumentų keliamus reikalavimus, tiek EŽTT praktiką. Kas kita yra su sąlyga, kuri įtvirtina, kad duomenų vaiko gimimo įraše apie vaiko motiną ar tėvą, įrašytu remiantis įsiteisėjusiu ir galutiniu teismo sprendimu, nuginčyti negalima. Lietuvos, Lenkijos, Latvijos ir Estijos normos tiesiogiai arba netiesiogiai nurodo, kad galutinis teismo sprendimas nenuginčijamas. Tuo tarpu Rusijos vaiko kilmės ginčijimo reguliavime, tokios normos nerasta. Atvirkščiai, RF ŠK nurodo, kad įrašas atliktas remiantis 51 str. 1 ir 2 d. tvarka (jame įtvirtintas ir įrašas atliktas teismo sprendimu) gali būti nuginčytas tik teismo tvarka. Vertinant šį straipsnį EŽTT jurisprudencijos „šviesoje“ pirmiausiai reikėtų turėti minty sprendimą byloje Paulik prieš Slovakiją (pranešimo Nr. 10699/05). Trumpai primenant aplinkybes, tai pareiškėjas Slovakijoje iniciavo procedūras dėl tėvystės nuginčijimo, kuri nustatyta 1970 m. teismo sprendimu. Slovakijoje pareiškėjas nieko nepasiekė, taip kaip pagal galiojusią tvarką, tėvystė kuri nustatyta galutiniu ir įsigaliojusiu sprendimu yra neginčytina. Pareiškėjas kreipėsi į EŽTT. Teismas tuomet pažymėjo, kad nacionalinė teisė nepaliko pareiškėjui jokios galimybės nuginčyti teismo sprendimu nustatytos tėvystės. EŽTT konstatavo, kad nacionalinės Slovakijos institucijos neužtikrino pareiškėjo teisės į privatų gyvenimą ir laikė, kad buvo pažeistas EŽTK 8 str. Teismas taip pat pažymėjo, kad pagal Slovakijos teisę, atvejai kai tėvystė preziumuota, o ne nustatyta, tėvai turėjo galimybę imtis teisinių priemonių nuginčyti tėvystę, tačiau tokia galimybė nenumatyta pareiškėjo atveju, kai tėvystė nustatyta teismo sprendimu. Tokiu būdu, teismas padarė išvadą, kad neišlaikytas pagrįstas proporcingumas tarp siekiamų teisės aktais tikslų ir tam naudojamų priemonių. Taigi, darbo autoriaus nuomone, tokia situacija galima ir Lietuvoje, kol galioja norma dėl duomenų nuginčijimo

[78] Ten pat.

negalimumo, kai įrašą apie tėvą ar motiną nustatė teismas savo įsigaliojusiu ir galutiniu sprendimu (LR CK 3.149 str. 2 d.). Nesunku sumodeliuoti situaciją, kai teismas nustato tėvystę remdamasis ne moksliniais įrodymais, pavyzdžiui, kai atsakovas vengia atlikti ekspertizę ir teismas pasinaudoja *contra spoliatorem* prezumpciją, sprendimas įsigalioja ir po kurio laiko atsiranda asmuo, kuris laiko save biologiniu vaiko tėvu, kreipiasi į teismą ir teismas pareiškia, kad vaiko gimimo įrašas atliktas remiantis įsigaliojusiu ir galutiniu teismo sprendimu, todėl yra nenuginčijamas. Darbo autoriaus įsitikinimu, lygiai kaip ir Paulik prieš Slovakiją byloje, EŽTT pripažintų EŽTK pažeidimą, todėl šios normos būtinybė LR CK abejotina. Pavyzdžiui ir Kauno apygardos teismas vienoje iš bylų[79] pasisako, kad „[..neįtrauktus į civilinės bylos nagrinėjimą asmens (-ų), kuris galimai yra (gali būti) mergaitės tėvu, jam gali kilti neigiamos teisinės pasekmės[...];[...]nurodytas teisinis reglamentavimas (LR CK 3.149 str. 2 d. aut. past.) reiškia, kad į bylą neįtraukus visų žinomų asmenų, kurie gali būti vaiko tėvais, ir teismui priėmus sprendimą dėl tėvystės nustatymo, neįtrauktas į bylą asmuo, manantis, kad gali būti mergaitės tėvu, prarastų teisę ginčyti teismo sprendimą ir siekti jo tėvystės nustatymo vaiko atžvilgiu“[80]. Taigi, atsižvelgiant į pateiktą informaciją, darbo autoriaus nuomone, pasakytina, kad LR CK 3.149 str. 2 d. yra nebūtina, o tam tikrais galimais atvejais net žalinga norma vaiko kilmės nuginčijimo institute, taip kaip gali užkirsti kelią apginti ir apsaugoti prioritetinius vaiko interesus, įtvirtintus JT vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio 1 dalyje.

3.4. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo pagrindai

Primename, kad vaiko kilmės nuginčijimo pagrindai įtvirtinti LR CK 3.150 str. Šio darbo autoriaus nuomone, Lietuvoje šių pagrindų atsiradimą lėmė pradžioje aptarta Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso, taip kaip jos 4 straipsnis labai panašus: *„Savanoriškas tėvystės pripažinimas gali būti ginčijamas tik tiek, kiek tai numato šalies vidaus įstatymai, nebent asmuo, norintis pripažinti arba pripažįstąs tėvystę, nėra biologinis tėvas“.* Kaip išaiškina LR civilinio kodekso komentaro autoriai, „toks tėvystės nuginčijimo pagrindas, neleidžiant jos nuginčyti kitais pagrindais, atitinka pastarosios konvencijos 4 str. nuostatą [...]“; „Įsistatyme nenurodyta, kad šiuo atveju galimi tik moksliniai įrodymai (ekspertizių, paneigiančių giminystę, išvados). Tačiau moksliniai įrodymai nagrinėjant šiuos ginčus turi būti priimami ir vertinami kaip patikimiausi“[81] teigia autoriai. Reikia prisiminti, kad pati konvencija sukurta 1975 m. ir nuo tada

[79] Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-751-601/2017
[80] Ten pat.
[81] Mikelėnas V., et.al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. III knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002,. p 290.

tiek teisė, tiek sociologija, tiek medicina stipriai pažengė į priekį, ir, šio darbo autorius nuomone, moksliniai įrodymai vaiko kilmės ginčijimo bylose neturėtų būti taip absoliutinami. Šiuolaikiniame moksle, kaip ir visuomenėje, tėvystės kildinimas iš kraujo giminystės nėra vienintelis. Gedimino Sagačio teigimu, „tėvystė gali būti suprantama kaip biologinė ir kaip socialinė kategorija“[82]. Modernioji medicina šiandien leidžia moteriai, kuri yra nevaisinga, išnešioti kitos moters jau apvaisintą kiaušialąstę ir pagimdyti vaiką, kuris gali neturėti jokio biologinio ir genetinio ryšio su gimdyvę. Jau yra galimybė apvaisinti moterį sperma, kurios tapatybė yra įslaptinta ir gimusio vaiko biologinis tėvas bus nežinomas. Pasitaiko atvejai, kai vaikas yra auginamas motinos sugyventinio ir vaikas jį laiko savo tikru tėvu. Reikia sutikti su Jeremy J. Shapiro, teigiančiu, kad tėvystės ir motinystės samprata tiek istoriškai, tiek kultūriškai keičia savo reikšmę[83]. Pasak Valentino Mikelėno, jau šiandien tėvystės (motinystės) reikšmė yra traktuojama nevienareikšmiškai, nurodant keletą šios variantų: teisinė tėvystės (motinystės) reikšmė, socialinė tėvystė (motinystės) reikšmė ir biologinė tėvystės (motinystės) reikšmė[84]. O Gediminas Sagatys, nurodo tokias galimas tėvystės sampratas: „psichologinio“ tėvo, „socialinio“ tėvo, bei tikrojo (natūralaus) tėvo samprata[85]. Trumpai apžvelkime jas.

Pirmiausia, *teisinė* tėvystės ir motinystės samprata. Ji aiškinama per formalųjį tėvų ryšį su vaiku, t.y. pagal tai, ką kaip tėvą ir/ar motiną pripažįsta teisė. Kitaip tariant, vaiko tėvais yra pripažįstami tie asmenys, kurie tokiais įrašyti vaiko gimimo įraše. Ir nebūtinai, remiantis šiuo aiškinimu, tėvais bus laikomi tie, su kuriais vaiką sieja kraujo (biologinis), socialinis ar psichologinis ryšys. Tas pats minėtas įvaikinimo atvejis suponuoja situaciją, kai teisiškai vaiko tėvais yra ne tie asmenys kurie pradėjo vaiką, o tie asmenys kurie jį įsivaikino. Taip pat galimos situacijos, kai vaikas gimė susituokusiai motinai ne nuo to vyro, su kurio moteris yra susituokusi. Taigi, dėl tėvystės (motinystės) prezumpcijos, teisėtu vaiko tėvu bus laikomas vaiko motinos sutuoktinis, kol nebus nuginčyta tėvystė. Galimi ir kiti atvejai, kai teisinė tėvystė (motinystė) neatitinka biologinės tiesos, neturi nei socialinio, nei psichologinio ryšio su vaiku, pvz.: civilinės metrikacijos įstaigos darbuotojams padarius klaidą ir tėvais įrašius atsitiktinius asmenis. Kol klaida neištaisyta, teisinės tėvystės (motinystės) prasme, tėvais bus laikomi minėti atsitiktiniai asmenys.

Toliau - *Socialinė tėvystės* samprata. Ji aiškinama per vaiko auklėjimo ir priežiūros prizmę. Sociologų teigimu, motinystė ir tėvystė yra socialinė kategorija, nurodanti kas vaiko atžvilgiu

[82] Sagatys G. Biologinės ir faktinės tėvystės santykio problema ir vaiko teisės. *Jurisprudencija*, 2003, t. 37(29); p. 97.
[83] Shapiro J. *Changing Ways, New Technologies and the Devaluation of the Genetic Connection to Children. Family Law and Family Values.* Oxford; Portland. Hart Publishing. 2005. p. 82.
[84] Mikelėnas V. *Šeimos teisė*. – Vilnius: Justitia. 2009. p. 313
[85] Sagatys G. Biologinės ir faktinės tėvystės santykio problema ir vaiko teisės. *Jurisprudencija*, 2003, t. 37(29); p. 98.

atlieka tėvų vaidmenį bei vykdo su tuo susijusias pareigas[86], tokias kaip rūpinimosi, auklėjimo, išlaikymo, sudarymo sveikų ir saugių gyvenimo sąlygų, saugojimo nuo smurto, prievartos ir išnaudojimo, teisingų vertybinių nuostatų ugdymo ir kt. Tokie asmenys nepaisant to, kad neturi biologinio ryšio su vaiku, gali būti, o kartais ir turi būti pripažįstami tėvais. Pasak Gedimino Sagačio, „tėvystės kolizijos atveju turi būti stengiamasi nustatyti balansą, pagrįstą geriausių vaiko interesų principu“[87].

Trečia galima samprata yra taip vadinama psichologinė tėvystė (motinystė) . Ji aiškinama per svarbą to, ką vaikas psichologiškai suvokia kaip tėvą ir motiną, nepaisant biologinio ryšio su vaiku. Viena įtakinga vaikų psichologų grupė teigė, kad iš vaiko perspektyvos psichologinė tėvystė yra svarbesnė nei biologinė, nes yra paremta kasdiene sąveika, draugyste ir dalinimosi patirtimi. Tokią tėvystę gali vaikui užpildyti biologiniai tėvai ir bet kokie kiti rūpestingi suaugusieji, bet tik ne tie, kurie nedalyvauja vaiko gyvenime, nėra aktyvūs, yra abejingi, nesvarbu ar tai biologiniai, ar kitokie tėvai. Kitaip nei suaugusieji, vaikai neturi psichologinės kraujo ryšio koncepcijos. Biologinius tėvus nėštumo, rūpinimosi ir vaiko gimimo patirtis paruošia jausti artimą ryšį su vaiku ir būti už jį atsakingu. Bet tai netaikoma vaikams, taip kaip jie neturi tos emocinės patirties susijusios su jų atėjimu į pasaulį. Jiems svarbus yra tik kasdienis būvimas su suaugusiais, kurie rūpinasi jais ir šį sąveika suformuoja jų prisirišimą ir suvokimą kas yra jų tėvai[88].

Be abejo paskutinė iš sampratų yra biologinė (natūrali) tėvystė (motinystė). Ji aiškinama per kraujo (biologinį) ryšį, kur vaiko tėvais laikomi tie asmenys, kurie jį pradėjo ir pagimdė.

Taigi, lankstus požiūris į motinystę ir tėvystę leidžia užtikrinti aktualų šeimos teisinių santykių reglamentavimą ir geriau apsaugo vaiko interesus[89]. Ne visada formalūs tėvai yra tie asmenys, kuriuos sieja biologinis ryšys su vaiku. Itin svarbu neužmiršti, kad vaiko interesų samprata bei elementai ateityje gali keistis, kas lemia būtinybę nuolatiniam geriausių vaiko interesų turinio permąstymui.

Vertinant Lietuvos ir lyginamų valstybių vaiko kilmės nuginčijimo pagrindus, pasakytina, kad Lenkijos ir Latvijos valstybėse galiojantis reguliavimas, darbo autoriui, atrodo lankstesnis ir užtikrina aiškų reguliavimą. Kaip minėta, Lenkijoje ir Latvijoje įtvirtinti vaiko kilmės ginčijimo pagrindai turi kitokią formuluotę, kur nurodoma, kad jeigu vaiko tėvais nurodyti ne tie asmenys kurie pagimdė (pradėjo) vaiką, galima ginčyti kilmę. Toks reguliavimas sukuria galimybę kreiptis į teismą dėl savo teisių ir interesų apsaugos, tačiau net biologinės tiesos nustatymo atveju nėra garantijos, kad vaiko kilmė bus nuginčyta. Tuo tarpu LR CK reguliavimas nustato, kad vaiko kilmę

[86] Mikelėnas V. *Šeimos teisė*. – Vilnius: Justitia. 2009. p. 313.
[87] Sagatys G. Biologinės ir faktinės tėvystės santykio problema ir vaiko teisės. *Jurisprudencija*, 2003, t. 37(29); p. 104.
[88] Goldstein,J., Solnit, A., Geldstein, S., Freud, A. *The Best Interest of the Child. New York*: Free Press. 1996.
[89] Mikelėnas V. *Šeimos teisė*. – Vilnius: Justitia. 2009. p. 313.

galima nuginčyti tik įrodžius, kad asmuo negali būti vaiko tėvas (LR CK 3.150 str. 1 d.) ar tik įrodžius, kad asmuo nėra biologinis tėvas (motina) (LR CK 3.150 str. 2 d.). Atliekant lingvistinę ir loginę analizę darytina išvada, kad neįrodžius minėtų faktų, kilmės bet kokiu atveju nuginčyti negalima, nes toks yra LR CK 3.150 str. imperatyvas. Taigi, akivaizdu, kad norma yra nelanksti, neaiški, o faktas, kad šių pagrindų Estija ir Rusija neturi, rodo, kad jie nėra būtini mūsų analizuojamam institutui.

3.5. Tėvystės (motinystės) nuginčijimo ribojimai ir kt. normos

Antroje darbo dalyje, analizuodami užsienio teisės aktus radome normų, kurių Lietuvos reguliavime nėra ir kurių perkėlimas į Lietuvos teisinę sistemą galbūt turėtų prasmę. Tai pasakytina apie Latvijos civiliniame kodekse galiojančias, autoriaus nuomone, bendrojo pobūdžio normas, kurios įneštų tam tikro aiškumo dėl pačios vaiko kilmės ginčijimo reguliavimo krypties. Taigi LAT CK 148 str. ir LAT CK 156 str., įtvirtina, kad tėvystės nuginčijimas turi būti proporcingas vaiko teisei į identitetą ir stabilią šeimos aplinką. Normos įtvirtina dvi saugomas vertybes, t.y. vaiko teisė į identitetą ir antroji vertybė – stabili šeimos aplinka. Šios dvi įtvirtintos ir tarptautiniuose teisės aktuose, konkrečiai EŽTK (8 str.) bei Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (7 str.), todėl šio turinio inkorporavimas į LR CK, autoriaus nuomone, būtų sveikintinas dalykas, padėsiantis teismams teisingai spręsti bylas dėl vaiko kilmės, kartu būtų užtikrintas ir Lietuvos reguliavimo suderinamumas su tarptautiniais teisės aktais.

Svarbus skirtumas tarp Lietuvos ir jos kaimynių Latvijos bei Estijos yra tas, kad pastarosiose valstybėse nėra teisės normų, reguliuojančių motinystės nuginčijimo teisinių santykių. Autoriaus nuomone, dėl tokio reguliavimo nebuvimo, Latvija su Estija gali anksčiau ar vėliau gali susidurti su sunkumais, nepaisant to, kad motinystės nuginčijimo atvejai yra labai reti, bet, kaip minėta darbe, jie įmanomi.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į tai, kad šio magistrinio darbo iškelti uždaviniai įvykdyti, laikytina, kad tikslas - *patikrinti ar Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto reguliavimas užtikrina tinkamą vaiko, tėvų teisių ir interesų apsaugą, identifikuoti problemas ir tobulintinas vietas, teikti pasiūlymus tobulinimui ir problemų sprendimui* – pasiektas. Išanalizavus ir atskleidus Lietuvos ir lyginamų valstybių (Lenkijos, Latvijos, Estijos, Rusijos) vaiko kilmės nuginčijimo institutus, juos palyginus, o taip pat išnagrinėjus EŽTT jurisprudenciją bei tarptautinius teisės aktus, galima daryti šias išvadas:

1. Tarp lyginamų valstybių nėra vienodo vaiko kilmės nuginčijimo teisinio reguliavimo. Skiriasi tiek asmenys, kurie gali ginčyti vaiko kilmę, tiek ieškinio senaties terminas, jo skaičiavimo tvarkos, tiek pagrindai ir kt. sąlygos. Lietuvos teisinis reguliavimas, palyginus su lyginamomis valstybėmis, užtikrina labai platų asmenų ratą, kurie gali kreiptis dėl vaiko kilmės nuginčijimo. Lietuvos reguliavimo senaties terminas yra vidutinio ilgio, kuris svyruoja nuo apskritai jo nebuvimo (Rusijos reguliavime) iki 3 metų (Lenkijos reguliavime). Lietuvos normos dėl asmenų ir senaties termino bei jo skaičiavimo tvarkos atitinka EŽTT suformuotas gaires.
2. Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos vaiko kilmės nuginčijimo institutai laikytini lankstesni bei labiau užtikrinantys vaikų ir suaugusiųjų teisių bei interesų apsaugą, nes pastaruųjų reguliavimuose yra įtvirtinta teisė ginčyti ne tik tėvystę, bet ir motinystę, skirtingai nuo Latvijos ir Estijos reguliavimų.
3. Visuose lyginamuose valstybėse ginčyti vaiko kilmę galima tik teismo keliu, iš to daroma išvada, kad šie teisiniai santykiai turi ypatingą reikšmę tiek tėvams, tiek vaikams, ir šis procesas gali būti vykdomas tik su aukščiausios kompetencijos teisininkų t.y. teisėjų priežiūra bei pagalba.
4. Lyginamų valstybių vaiko kilmės nuginčijimo institutuose nėra įtvirtintos normos dėl privalomo kokios nors valstybinės vaiko teisių apsaugos tarnybos ar institucijos dalyvavimo nagrinėjant ginčą dėl vaiko kilmės, todėl Lietuvos reguliavimas, šiuo aspektu, laikytinas unikaliu.
5. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformavęs gaires, nurodančias, kad teikiant reikalavimą dėl tėvystės nuginčijimo, kartu turėtų būti keliamas reikalavimas nustatyti kito asmens tėvystę, bei abu reikalavimai nagrinėtini vienoje byloje. Autoriaus nuomone, šios gairės yra pažangios ir tinkamai papildo Lietuvos Respublikos vaiko kilmės nuginčijimo institutą.
6. Nepaisant aukščiau paminėtų teigiamų dalykų, Lietuvos Respublikos vaiko kilmės nuginčijimo reguliavime yra problemų ir tobulintinų vietų, kurių nepašalinus, EŽTT galėtų konstatuoti faktą dėl Lietuvos institucijų nesugebėjimo užtikrinti EŽTK garantuojamų teisių. Todėl, kol problemos nepašalintos, laikytina, kad reguliavimas tik dalinai užtikrina vaikų ir tėvų teisių bei interesų apsaugą.
7. Identifikuotos šios problemos ir trūkumai:

7.1. LR CK 3.151 str. suteikia teisę paduoti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo labai plačiam asmenų ratui, tačiau tuo pat metu, nepagrįstai riboja tam tikrų asmenų teisę padaryti tą patį vien tik dėl ydingos teksto formuluotės, todėl teikiama šios rekomendacijos instituto tobulinimui:

7.1.1. Rekomendacija: LR CK 3.151 str. 1 d. pakeisti

Iš: *„Pareikšti ieškinį dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo gali asmuo, vaiko gimimo akto įraše įrašytas kaip vaiko motina ar tėvas, asmuo, vaiko gimimo įraše neįrašytas kaip motina ar tėvas, bet laikantis save vaiko motina ar tėvu, nepilnamečio vyro, vaiko gimimo įraše įrašyto kaip tėvas, tėvai ar globėjai (rūpintojai), vaikas, sulaukęs pilnametystės, ar nepilnametis, įgijęs visišką veiksnumą.“*

Į: *„Pareikšti ieškinį dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo gali asmuo, vaiko gimimo akto įraše įrašytas kaip vaiko motina ar tėvas, asmuo, vaiko gimimo įraše neįrašytas kaip motina ar tėvas, bet laikantis save vaiko motina ar tėvu, nepilnamečio asmens, vaiko gimimo įraše įrašyto kaip tėvas ar motina, tėvai ar globėjai (rūpintojai), vaikas, sulaukęs pilnametystės, ar nepilnametis, įgijęs visišką veiksnumą.“*

7.1.2. Rekomendacija: LR CK 3.151 str. 2 d. pakeisti

Iš*: „Jei vaiko motina ar tėvas yra neveiksnūs šioje srityje arba ribotai veiksnūs šioje srityje, pareikšti ieškinį gali jo globėjai ar rūpintojai“*.

Į: *„ Jei vaiko motina ar tėvas, ar asmuo save laikantis vaiko motina ar tėvu, yra neveiksnūs šioje srityje arba ribotai veiksnūs šioje srityje, pareikšti ieškinį gali jo globėjai ar rūpintojai“.*

7.1.3. Rekomendacija: LR CK 3.151 str. 3 d. teisinio aiškumo dėlei, siūlytina pakeisti jį papildant:

Iš: *„Pareikšti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo vyrui, kuris yra miręs, gali jo įpėdiniai, jeigu asmuo, įrašytas kaip vaiko tėvas, mirė nepasibaigus ieškinio senaties terminui, numatytam šio kodekso 3.152 straipsnyje“*.

Į: *„Pareikšti ieškinį dėl tėvystės nuginčijimo vyrui, kuris yra miręs, gali jo įpėdiniai, jeigu asmuo, įrašytas kaip vaiko tėvas, mirė nepasibaigus ieškinio senaties terminui, numatytam šio kodekso 3.152 straipsnyje. Įpėdiniai tokia teise gali pasinaudoti iki šio termino pabaigos“*.

7.2. Lietuvos teismų praktikoje yra ginčų dėl ieškinio senaties taikymo bylose, kur keliami dvigubi reikalavimai t.y. dėl kilmės nuginčijimo, bei naujos kilmės nustatymo, todėl instituto dalis reguliuojanti senaties terminą papildytina tokia taisykle: *„Tėvystės nuginčijimo byloje prašyti taikyti ieškinio senaties terminą neturi teisės asmuo, į kurį nukreiptas reikalavimas dėl tėvystės nustatymo“*.

7.3. LR CK 3.149 str. 2 d. norma (kuri nustato, kad *duomenų vaiko gimimo įraše apie vaiko motiną ar tėvą, įrašytų remiantis įsiteisėjusiu ir galutiniu teismo sprendimu, nuginčyti negalima)* yra nebūtina institutui ir galimai net žalinga, taip kaip jos veikimas gali užkirsti kelią tinkamai tiek vaiko, tiek suaugusio asmens teisių ir interesų apsaugai.

7.4. LR CK 6.150 str. nustatantis vaiko kilmės nuginčijimo pagrindus, yra nepakankamai lankstus, bei šios normos turinys turi būti persvarstytas. Lenkijoje ir Latvijoje įtvirtinti vaiko kilmės ginčijimo pagrindai turi kitokią formuluotę, kur nurodoma, kad jeigu vaiko tėvais nurodyti ne tie asmenys kurie pagimdė (pradėjo) vaiką, galima ginčyti kilmę. Toks reguliavimas sukuria galimybę kreiptis į teismą dėl savo teisių ir interesų apsaugos, tačiau net biologinės tiesos nustatymo atveju nėra garantijos, kad vaiko kilmė bus nuginčyta. Tuo tarpu LR CK reguliavimas nustato, kad vaiko kilmę galima nuginčyti tik įrodžius, kad asmuo negali būti vaiko tėvas (LR CK 3.150 str. 1 d.) arba tik įrodžius, kad asmuo nėra biologinis tėvas (motina) (LR CK 3.150 str. 2 d.). Atliekant lingvistinę ir loginę analizę, darytina išvada, kad neįrodžius minėtų faktų, kilmės bet kokiu atveju nuginčyti negalima, nes toks yra LR CK 3.150 str. imperatyvas. Taigi, akivaizdu, kad norma yra nelanksti, o faktas, kad šių pagrindų Estija ir Rusija neturi, rodo, kad jie nėra būtini mūsų analizuojamam institutui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai ir tarptautiniai dokumentai

1. Committee Of Experts On Family Law (CJ-FA). Report On Principles Concerning The Establishment And Legal Consequences Of Parentage – "*The White Paper*". 2006. Prieiga internetu:http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/CJFA_2006_4e%20Revised%20White%20Paper.pdf. (žiūrėta 2016-11-26).
2. Europos Konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso, *Valstybės žinios*, 1997-06-27, Nr. 60-1404.
3. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.
4. Kodeks postępowania cywilnego [interaktyvus]. 2016-10-31 Dz. U. 1964 Nr. 43 poz. 296. tj. Dz.U.2016 poz. 1822. Prieiga internetu: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19640430296 (žiūrėta 2016-11-24).
5. Kodeks rodzinny i opiekuńczy [interaktyvus]. 2016-09-23 Dz.U. 1964 Nr 9 poz. 59, USTAWA z dnia 25 lutego 1964 r. Prieiga internetu: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19640090059 (žiūrėta 2016-11-24).
6. Latvijas Republikas civillikums [interaktyvus]. "Valdības Vēstnesis", 41, 20.02.1937. Prieiga internetu: http://likumi.lv/doc.php?id=225418 (žiūrėta 2016-11-24).
7. Latvijas Republikas civilprocesa likums [interaktyvus]. "Latvijas Vēstnesis", 326/330 (1387/1391), 03.11.1998., "Ziņotājs", 23, 03.12.1998. Prieiga internetu: http://likumi.lv/doc.php?id=50500 (žiūrėta 2016-11-24).
8. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
9. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).
11. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999-07-09, Nr. 60-1948.
12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas dėl civilinės būklės aktų registravimo taisyklių ir civilinės būklės aktų įrašų ir kitų dokumentų formų patvirtinimo. *TAR*, 2016-12-28, Nr. 29705.
13. Lietuvos tarybų socialistinės respublikos santuokos ir šeimos kodeksas, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, *Vyriausybės žinios*, 1969-07-30, Nr. 21-186.
14. Perekonnaseadus [interaktyvus], Riigikogu, Vastu võetud 18.11.2009, RT I 2009, 60, 395, jõustumine 01.07.2010. Prieiga internetu:

https://www.riigiteataja.ee/akt/110032016003?leiaKehtiv (žiūrėta 2016-11-24).

15. Tsiviilkohtumenetluse seadustik [interaktyvus], Riigikogu, Vastu võetud 20.04.2005,RT I 2005, 26, 197, jõustumine 01.01.2006. Prieiga internetu: https://www.riigiteataja.ee/akt/122062016028 (žiūrėta 2016-11-24).
16. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 96-3016.
17. Гражданский процессуальный кодекс РФ [interaktyvus]. Принят Гос. Думой 23 окт. 2002 г. Prieiga internetu: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&link_id=0&nd=102078828&intelsearch=++%C3%D0%C0%C6%C4%C0%CD%D1%CA%C8%C9+%CF%D0%CE%D6%C5%D1%D1%D3%C0%CB%DC%CD%DB%C9+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%D0%CE%D1%D1%C8%C9%D1%CA%CE%C9+%D4%C5%C4%C5%D0%C0%D6%C8%C8&firstDoc=1. (žiūrėta 2016-11-24).
18. Кодекс о браке и семье РСФСР [interaktyvus]. Ведомости Верховного Совета РСФСР от 1969 г., N 32. ст.1086. Prieiga internetu: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102010117&rdk=&link_id=16&intelsearch=+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0

CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0+%CA%CE%C4%C5%CA%D1+%CE+%C1%D0%C0%CA%C5+%C8+%D1%C5%CC%DC%C5+%D0%D1%D4%D1%D0 (žiūrėta 2016-12-12).

19. Конституция Российской Федерации [interaktyvus]. Принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г. Prieiga internetu: http://constitution.kremlin.ru/ (žiūrėta 2016-12-14).
20. Семейный кодекс Российской Федерации [interaktyvus]. Принят Гос. Думой 8 дек. 1995 г. Prieiga internetu: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102038925 (žiūrėta 2016-11-24).

Specialioji literatūra

21. Esther Farnos Amoros. Biology-based systems of parentage and safety valves protecting social parenting. *The Right to Family Life in the European Union*, 2017.
22. Goldstein,J., Solnit, A., Geldstein, S., Freud, A. *The Best Interest of the Child.* New York: Free Press. 1996.
23. Mikelėnas V. *Šeimos teisė*. Vilnius, Justitia, 2009.
24. Mikelėnas V., Keserauskas Š. ir kt. *Civilinio kodekso komentaras*. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius. Justitia, 2002.
25. Rasimavičius P. *Tarybinė šeimos teisė*. Vilnius, leidykla Mintis, 1981.
26. Ravluševičius P. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės santykis su Lietuvos teise. *Jurisprudencija*. 2007 2(92).
27. Sagatys G. Biologinės ir faktinės tėvystės santykio problema ir vaiko teisės. *Jurisprudencija*, 2003, t.37(29).
28. Sagatys G. Įvaikinimo teisinio reguliavimo problemos Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2008 2(104).
29. Sagatys G. *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2006.
30. Shapiro J. Changing Ways, New Technologies and the Devaluation of the Genetic Connection to Children. *Family Law and Family Values*. Oxford; Portland. Hart Publishing. 2005.
31. Коллектив авторов под. Ред. П. В. Крашенинникова. Постатейный Комментарий. Семейный кодекс Российской федерации. Издательство СТАТУТ, 2006.

Teismų praktika

32. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1984 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Rasmussen prieš Daniją, pareiškimo Nr. 8777/79.
33. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Kroon ir kiti prieš Nyderlandus, pareiškimo Nr. 18535/91.
34. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje Shofman prieš Rusiją pareiškimo Nr. 74826/01.
35. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 lapkričio 09 d. sprendimas byloje Tavli prieš Turkiją, pranešimo Nr. 11449/02.
36. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. kovo 18 d. sprendimas byloje Rozanski prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 55339/00.
37. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. liepos 13 d. sprendimas byloje Jaggi prieš Šveicariją, pareiškimo Nr. 58757/00.
38. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. sausio 12 d. sprendimas byloje Mizzi prieš Maltą, pareiškimo Nr. 26111/02.
39. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Paulik prieš Slovakiją, pranešimo Nr. 10699/05.
40. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje Chavdarov prieš Bulgariją, pareiškimo Nr. 3465/03.
41. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje Anayo prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 20578/07.
42. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 15 d. sprendimas byloje Schneider prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 17080/07.
43. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. kovo 22 d. sprendimas byloje Kautzor prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 23338/09.
44. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. vasario 18 d. sprendimas byloje A.L. prieš Lenkiją, pareiškimo Nr. 28609/08.
45. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-751-601/2017.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje. Nr. 3K-3-9/2007.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460/2007.

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 01 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-312/2010.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-304/2010.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 08 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-558/2013.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-596/2013.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-321-687/2016.
53. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-601-212/2016.
54. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 7 d. civilinėje byloje Nr. 2A-349-44/2008.
55. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации N.9 от 25 октября 1996 г. Prieiga internetu: http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=941 (žiūrėta 2016-12-12).
56. Решение Европейского суда по правам человека. Леонид Шофман против России, Жалоба № 74826/01, 25 марта 2004 г. Prieiga internetu: http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rshofmancase.html. (žiūrėta 2016-12-12).

Interneto svetainės

57. *Didysis lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internetu: http://www.lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp (žiūrėta 2016-12-07).
58. Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. *Antonimų žodynas*. Prieiga internetu http://lkiis.lki.lt/home. (žiūrėta 2016-11-10).
59. Определение Конституционного Суда Российской Федерации. 19 июня 2007 г. Prieiga internetu: http://doc.ksrf.ru/decision/KSRFDecision16519.pdf (žiūrėta 2016-12-12)

Jakubauskas T. *Tėvystės nuginčijimas: lyginamasis tyrimas* / Civilinės teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. G. Sagatys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Privatinės teisės institutas, 2017.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas ir įvertintas Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutas, bei atliktas palyginimas su pasirinktų Lenkijos, Latvijos, Estijos, Rusijos valstybių vaiko kilmės nuginčijimo reguliavimais. Pirmame skyriuje nagrinėjami vaiko kilmės nustatymo būdai, pats kilmės nuginčijimas, tarptautinių teisės aktų poveikis šiems teisiniams santykiams, išanalizuota svarbi kilmės ginčijimui Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Antrame darbo skyriuje atskleistas Lietuvos vaiko kilmės nuginčijimo reguliavimas, palygintas su Lenkijos, Latvijos, Estijos, Rusijos valstybių institutais. Trečiame skyriuje analizuojami ir įvertinami svarbiausi lyginamų valstybių reguliavimo skirtumai ir panašumai. Pateikiamos išvados ir pasiūlymai dėl rastų problemų sprendimo ir tolimesnio vaiko kilmės nuginčijimo instituto tobulinimo.

Raktiniai žodžiai: *vaiko kilmės nuginčijimas, tėvystės (motinystės) nuginčijimas, institutų lyginimas.*

Jakubauskas T. *Contestation of Parental Affiliation: Comparative Study* / Master's Thesis in Civil Law. Adviser Assoc. Prof. Dr. G. Sagatys. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Institute of Private Law, 2017.

ANNOTATION

Master's thesis covers the analysis and evaluation of the Lithuanian institute of contestation of paternity (maternity) as well as comparison with the regulations on the contestation of origin of a child of the selected states of Poland, Latvia, Estonia, and Russia. Chapter 1 covers the analysis of the methods for determining the origin of a child, contestation of origin itself, influence of the international legislation on such legal relations, as well as jurisprudence of the European Court of Human Rights, which is essential for the contestation of origin. Chapter 2 covers the disclosure of the Lithuanian regulation on contestation of the origin of a child and comparison with the institutes in the states of Poland, Latvia, Estonia, as well as Russia. Chapter 3 covers the analysis and evaluation of fundamental differences as well as similarities of regulation of comparable states. Findings and suggestions are presented with respect to solution of problems and further development of the institute of contestation of the origin of a child.

Keywords: *contestation of the origin of a child, contestation of paternity (maternity), comparison of the institutes.*

Jakubauskas T. *Tėvystės nuginčijimas: lyginamasis tyrimas* / Civilinės teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. G. Sagatys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Privatinės teisės institutas, 2017.

SANTRAUKA

Civilinės teisės magistro baigiamojo darbo tema nėra plačiai išnagrinėta Lietuvos teisės doktrinoje, todėl yra aktuali tiek mokslininkams, nagrinėjantiems ir tobulinantiems ši institutą, tiek studentams, besigiliantiems į šeimos teisinius santykius, tiek teisės praktikams, atstovaujantiems savo klientus Lietuvos ir užsienio teismuose. Šio darbo tikslas - patikrinti ar Lietuvos Respublikos vaiko kilmės nuginčijimo reguliavimas užtikrina tinkamą vaiko, tėvų teisių ir interesų apsaugą. Darbo objektu pasirinktas – tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutas Lietuvoje, Lenkijoje, Latvijoje, Estijoje ir Rusijoje. Iškelti tyrimo uždaviniai: Išanalizuoti Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką vaiko kilmės nuginčijimo kategorijos bylose, atskleisti Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto reguliavimą, bei teismų praktiką, atskleisti Lenkijos, Latvijos, Estijos, Rusijos tėvystės (motinystės) nuginčijimo institutų reguliavimą, palyginti Lietuvos ir minėtų valstybių institutų reguliavimą, identifikuoti ir įvertinti esminius skirtumus ir panašumus, teikti pasiūlymus dėl Lietuvos tėvystės (motinystės) nuginčijimo instituto tobulinimo. Pasirinkti šie tyrimo metodai: dokumentų analizė, lyginamoji analizė, lingvistinis metodas, istorinis metodas, apibendrinimo metodas.

Atlikus suformuotas užduotis nustatyta, kad visos lyginamos valstybės turi skirtingą vaiko kilmės nuginčijimo institutą, skiriasi tiek sąlygos, tiek pagrindai, tiek senaties terminai, tiek kiti instituto elementai, o taip pat nustatyta, kad Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos institutai laikytini lankstesni, nes nustato ne tik tėvystės, bet ir motinystės nuginčijimo reguliavimą. Taip pat prieita išvados, kad Lietuvos reguliavimas tik iš dalies užtikrina tinkamą vaiko ir tėvų teisių ir interesų apsaugą, taip kaip teisės normos turi spragų ir yra tobulintinos. Taigi, magistro baigiamojo darbo pabaigoje teikiami pasiūlymai dėl tolimesnio vaiko kilmės nuginčijimo instituto tobulinimo.

Jakubauskas T. *Contestation of Parental Affiliation: Comparative Study* / Master's Thesis in Civil Law. Adviser Assoc. Prof. Dr. G. Sagatys. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Institute of Private Law, 2017.

SUMMARY

The topic of the master's thesis in Civil Law is not broadly overviewed and described in the Lithuanian legal doctrine; therefore, it is relevant for scholars, who analyze and develop this institute, students, who try to grasp legal relations of a family, as well as legal experts, who represent their clients in Lithuanian and foreign courts. The purpose of this thesis is to verify whether the regulation on the contestation of the origin of a child of the Republic of Lithuania ensures the appropriate protection of rights and interests of a child as well as parents. The institute of contestation of paternity (maternity) in Lithuania, Poland, Latvia, Estonia, and Russia has been selected as the object of thesis. The following research tasks were raised: to analyze the practice of the European Court of Human Rights in the lawsuits with respect to the contestation of the origin of a child, to reveal the regulation of the Lithuanian institute of contestation of paternity (maternity) and judicial practice, to reveal the regulation of Polish, Latvian, Estonian, and Russian institutes of contestation of paternity (maternity), to compare the regulation of the institutes in Lithuania and the aforementioned states, to identify and evaluate the substantial differences and similarities, and to give suggestions for the development of the Lithuanian institute of contestation of paternity (maternity). The following research methods were selected: document analysis, comparative analysis, linguistic method, historical method, and generalization method.

Following the accomplishment of the tasks it was determined that the institute of contestation of the origin of a child varied in all comparable states with respect to terms and conditions, fundamentals, statutes of limitation, and such other elements of the institute. Also it was determined that the Lithuanian, Polish, and Russian institutes are considered to be more flexible, as they establish the regulation of contestation of both paternity and maternity. The conclusion is drawn that the regulation in Lithuania ensures the appropriate protection of rights and interests of a child and parents only to some extent, as legal regulations have gaps and they should be further developed. Thus, the suggestions for further development of the institute of contestation of the origin of a child are given in the conclusion of master's thesis.